

Wanneer het thuis onveilig is

Roos de Wildt

OERA,
ISLUKT!

...DING MAG LIEFDELOOS ZIJN GEWEEST.
...AAR HET KOMT JEL GOED.

Toek

...reco, le
...regan
...an fep.

...ye
...z uen
...ne ad
...3 d

Hogeschool Rotterdam Uitgeverij

1e druk, maart 2025

Dit boek is een uitgave van Hogeschool Rotterdam Uitgeverij
Postbus 25035
3001 HA Rotterdam

Het lectoraat Effectief beschermen van kinderen in onveilige gezinnen is financieel mede mogelijk gemaakt door de Raad voor de Kinderbescherming, Jeugdzorg Nederland, het Leger des Heils Jeugdbescherming & jeugdreclassering en het ministerie van Justitie en Veiligheid.

© Roos de Wildt

Ontwerp: Jargo Design

Beeldrecht: Augeo Jongerentaskforce

Grafisch ontwerp beeldmateriaal: Regina Geerts

De copyrights van de afbeeldingen (foto's) berusten bij Hogeschool Rotterdam en de makers tenzij anders vermeld.

ISBN: 9789083481272
NUR: 752 - Welzijnswerk

Deze publicatie valt onder een Creative Commons Naamsvermelding-Niet Commercieel-GelijkDelen 4.0 Internationaal-licentie.

Wanneer het thuis onveilig is

OPENBARE LES

ROOS DE WILDT

Lector Effectief beschermen van kinderen in onveilige gezinnen

Rotterdam, 6 maart 2025

Inhoudsopgave

Inleiding	7
1 Kindermishandeling: een maatschappelijk probleem	11
1.1 Omvang	11
1.2 Veranderende visie op kindermishandeling	11
1.3 Gevolgen	13
2 Zicht op kinderen in een onveilige thuissituatie	17
2.1 Gezinnen en kinderen in beeld krijgen	17
2.2 Gezinsprofielen	23
3 Aanpak van kindermishandeling	29
3.1 Ontwikkelingen in de aanpak van kindermishandeling	29
3.2 Noodzaak van integraal werken	31
3.3 Good practices	34
4 Toekomstscenario voor kind- en gezinsbescherming	37
4.1 Uitgangspunten van het scenario	37
4.2 Leidende principes in het scenario	38
4.3 Integraal werken in proeftuinen	39
5 Ongemak als wezenlijk onderdeel van het werk	41
5.1 Vertragen en verdragen	41
5.2 Schurende samenwerking	43
5.3 Behoefte aan een gezamenlijke taal	44
5.4 Tot slot	45
6 Bijdrage van het lectoraat	47
6.1 Onderzoek	47
6.2 Verbinding met de beroepspraktijk en het onderwijs	50
Over de lector	53
Dankwoord	55
Literatuurlijst	57
Eerdere uitgaven	64

Stoornen in het leven,

Steunfiguren, mensen kracht,

Veerkracht ouwint.

Inleiding

Marie zit op haar kamer en houdt zich stil! Ze wil niet luisteren naar het geschreeuw en gescheld van haar ouders in de keuken, de omvallende stoelen en de brekende borden. Maar iets anders lukt niet. Het lijkt eindeloos te duren. Blijkbaar is ze uiteindelijk toch in slaap gevallen, want ze wordt wakker als 's nachts de deur van haar kamer opengaat: *"Mijn vader kwam binnen en ging aan mijn bed zitten. Er zat bloed op zijn hoofd. Hij zei dat hij van me hield en ging allemaal beloftes maken dat het beter zou worden. Ik vond het zo zielig voor hem."* Een paar weken later is haar vader weg. Hij sticht een nieuw gezin in het buitenland. Maar het schreeuwen en de agressie blijven. Haar moeder heeft een bipolaire stoornis en kan de zorg niet aan voor Marie, die dan vijf jaar is, en haar broers en zussen. *"Ik was altijd bang als kind. Bang wat mijn moeder ging doen. Ze was zo onvoorspelbaar."* Soms is haar moeder heel vrolijk als Marie uit school komt. In zo'n bui neemt ze haar een keer mee naar de stad om kleren te kopen. Maar niet veel later komen er uit het niets woede en een klap. Marie trekt zich snel terug op haar kamer met de capuchon van haar nieuwe trui over haar hoofd.

"Mijn zussen noemden haar niet meer bij haar naam, maar 'die vrouw'. Dat was wel echt heftig. Maar ik heb ook wel gezien dat dat was hoe zij ermee omgingen. Dat ze dachten: ik ga niet meer op haar rekenen, ik ga het zelf doen. Ze zijn ook snel uit huis gegaan. Toen ze zestien en achttien waren. Ik pakte het anders aan. Ik ging het telkens maar proberen met mijn moeder." Ze probeert lief voor haar moeder te zijn door thuis meteen naar haar kamer te gaan en geen geluid te maken. Ze zou dan wel willen lezen, in een boek van Francien Oomen, haar favoriete schrijfster. Als ze leest waant ze zich in een andere wereld. Maar lezen lukt niet, niet thuis waar er altijd spanning is. School ziet ze als een plek waar ze zich kan uiten. *"Maar niet op de goede manier geloof ik. Ik was heel druk, maakte de klas heel druk. Ik denk dat ik voor de juffen vervelend overkwam omdat ik veel kinderen aan het lachen maakte. Ik moest vaak de klas uit. Ze begrepen mij niet, denk ik. Ze zeiden dat ik gedragsproblemen had."*

Thuis begint haar moeder Marie en haar zusje soms op te sluiten in hun slaapkamer. Dan klimmen ze boven op hun stapelbed en zingen zelfbedachte liedjes om de tijd te doden tot hun moeder weer terugkomt. *"'Mama, mama, mama', zongen we zachtjes samen."* Op haar tiende worden Marie en haar zusje tijdelijk uit huis geplaatst. Marie loopt vaak weg uit de instellingen waar ze terecht komt. *"Uiteindelijk voelde ik me toch*

1 Marie is een pseudoniem.

meer veilig bij mijn moeder dan in een instelling waar ik niemand kende. Mijn moeder was gewoon ziek. Ik voelde dat ook aan. Ik wist dat ze er niets aan kon doen of zo. Ik hield gewoon echt heel veel van haar." (Interview van Roos met Marie, 28 november 2024).

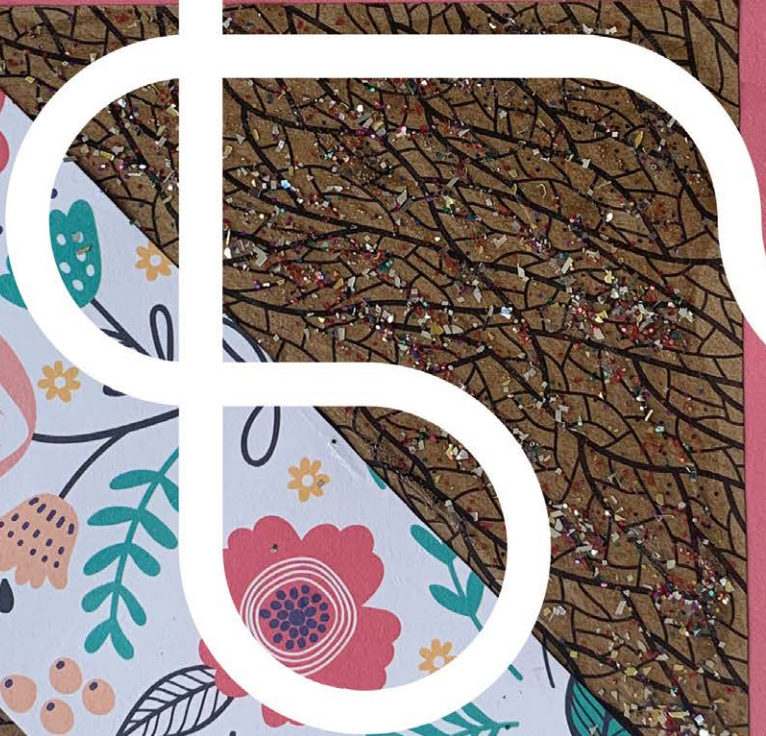
De beelden op de omslag en in dit boekje zijn afkomstig uit collages van jongeren die uit eigen ervaring weten hoe het is om op te groeien in een onveilige thuissituatie. Net als Marie zijn zij geslagen, verwaarloosd of seksueel misbruikt. De jongeren hebben weergegeven wat hen hielp om, na deze ingrijpende jeugdervaringen, weer terug te veren. Eén jongere koos een hartje voor de betrouwbare volwassenen in haar omgeving: *"Met name docenten op school, die ervoor zorgden dat ik ook het positieve in het leven begon te zien. Zij gaven mij de kracht om verder te kijken en door te gaan."* Anderen vonden steun in de natuur, via sport, bij huisdieren of bij vrienden bij wie ze hun hart konden luchten.

In deze openbare les richt ik me op het bieden van hulp en bescherming aan kinderen die opgroeien in een onveilige thuissituatie. Die hulp bieden is niet makkelijk. Want hoe krijgen we zicht op gezinnen waarin de veiligheid niet gewaarborgd is? Hoe kunnen professionals bijdragen aan het stoppen van geweld en werken aan duurzame veiligheid en herstel? En is het normaal dat je je als professional soms machteloos, onzeker of angstig voelt, en niet altijd weet wat te doen? Voordat ik het onderzoek naar deze vragen behandel, bespreek ik in hoofdstuk 1 hoe de visie op kindermishandeling door de jaren heen is veranderd, de omvang ervan en de gevolgen voor de betrokken kinderen, ook tot ver in hun volwassen leven. In hoofdstuk 2 ga ik in op hoe we zicht kunnen krijgen op deze kinderen en hun gezinnen, evenals het type geweld waarmee ze te maken hebben en de rol ervan in relatie tot de onderliggende problematiek. In hoofdstuk 3 behandel ik de huidige aanpak van kindermishandeling en benadruk ik het belang van integraal werken. Vanuit het lectoraat *Effectief beschermen van kinderen in onveilige gezinnen* onderzoeken we een nieuwe ontwikkeling in de aanpak voor kindermishandeling, zoals omschreven in het *Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming* (Helmich, 2021), dat ik in hoofdstuk 4 behandel. In hoofdstuk 5 bespreek ik de uitdagingen waarmee jeugdprofessionals te maken hebben, die volgens de uitgangspunten van het toekomstscenario werken. Het afsluitende hoofdstuk 6 gaat in op de bijdrage van het lectoraat aan de bescherming van kinderen in onveilige thuissituaties. Dit wordt uiteengezet aan de hand van de activiteiten op gebied van onderzoek, de ondersteuning van professionals en het onderwijs aan Hogeschool Rotterdam.

WITH LOVE & WITH LOVE & WITH LOVE

MILDHEID

Kindermishandeling: een maatschappelijk probleem

1.1 Omvang

Kinderen hebben het recht om in een veilige omgeving op te groeien, een omgeving met liefde en aandacht, zonder geweld. Dit is vastgelegd in het Kinderrechtenverdrag (voluit: het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind) van de Verenigde Naties, dat ook door Nederland is ondertekend. Meestal kunnen ouders zorgen voor deze veilige omgeving, maar dat lukt niet altijd. In 2017 hadden professionals die beroepsmatig met kinderen te maken hebben in allerlei sectoren van de samenleving zoals onderwijs, juridische en sociaal-medische zorg, onderwijs en kinderopvang, bij 90.000 tot 127.000 kinderen in Nederland een vermoeden van kindermishandeling (Alink et al., 2018). Deze schatting van de omvang van kindermishandeling door professionals is veel lager dan jeugdigen zelf rapporteren. Bijna 25 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs gaf in 2016 aan ooit slachtoffer te zijn geweest van één of meerdere vormen van kindermishandeling (Schellingerhout & Ramakers, 2017; Vink et al., 2016). Hieruit blijkt dat lang niet alle kinderen die thuis mishandeling meemaken, worden opgemerkt (Hoefnagels, 2019).

De betreffende onderzoeken en de schrijvende verhalen die het nieuws halen, zoals recentelijk het door haar pleegouders ernstig mishandelde meisje in Vlaardingen, laten zien dat het effectief beschermen van kinderen een maatschappelijke opgave is, die vraagt om brede betrokkenheid.

1.2 Veranderende visie op kindermishandeling

Maar waar hebben we het eigenlijk over als we over kindermishandeling spreken? De opvattingen hierover hebben de afgelopen decennia een ontwikkeling doorgemaakt. Lange tijd werd het gebruik van geweld door ouders gezien als een legitieme manier om kinderen te corrigeren. In de jaren zestig van de vorige eeuw is dit geweld voor het eerst geproblematiseerd, nadat de Amerikaanse kinderarts Henry Kempe en zijn collega's het (soms fatale) letsel bij kinderen, door toedoen van hun ouders, in kaart hadden gebracht (Kempe et al., 1962). In zijn publicatie over het *battered-child syndrome* stelde Kempe dat mishandeling van kinderen door ouders geen zeldzaam incident was, maar een maatschappelijk probleem dat vaak verborgen bleef.

Ook in Nederland is de invloed van de publicatie van Kempe onmiskenbaar geweest (Alink, 2013; Lamers-Winkelmann, 2006) en sinds de jaren zeventig is er groeiende aandacht voor het beschermen van kinderen tegen geweld in het gezin. Deze

verschuiving ging gepaard met het opzetten van de eerste meldpunten voor kindermishandeling.² Kindermishandeling werd in die tijd nog smal gedefinieerd als ernstig fysiek geweld van ouders naar hun kinderen (Steketee, 2017). Een belangrijke mijlpaal in de erkenning van de ernst van kindermishandeling in Nederland was de wet die in 2007 het Burgerlijk Wetboek heeft gewijzigd. Deze wet stelt dat ouders geen lichamelijk of geestelijk geweld mogen gebruiken bij de opvoeding van hun kinderen. Hiermee is de norm ten aanzien van kindermishandeling aangepast.

De laatste decennia is er meer aandacht gekomen voor kinderen die getuige zijn van geweld tussen hun twee ouders, of van de ene ouder naar de andere. Dergelijk partnergeweld omvat verschillende vormen van geweld tussen volwassen partners of ex-partners. Het kan fysiek, psychisch of seksueel van aard zijn (World Health Organization, 2020), waarbij vaak vooral vrouwen het slachtoffer zijn van ernstig fysiek geweld, dwang en controle en seksueel geweld (Akkersmans et al., 2020; Steketee et al., 2020; Van Eijkern et al., 2018). Maar ook mannen zijn slachtoffer van ernstig geweld door hun partner (De Vogel & Uzieblo, 2020). Uit onderzoek blijkt dat kinderen die zien of horen dat ouders geweld tegen elkaar gebruiken of dat de ene ouder geweld gebruikt tegen de andere ouder, of die met de gevolgen geconfronteerd worden, met vergelijkbare negatieve effecten kampen als kinderen die zelf slachtoffer zijn van geweld (Dijkstra & Baeten, 2003; Lamers-Winkelmann, 2006; Moylan et al., 2010). De definitie van kindermishandeling in de Jeugdwet omvat dan ook zo wel directe mishandeling of verwaarlozing van kinderen, als het getuige zijn door kinderen van geweld tussen hun ouders (Jeugdwet, 2014; K. Lünemann, 2023).

Een laatste belangrijke verschuiving in de visie op kindermishandeling betreft de recente erkenning van het eerder genoemde psychische geweld als vorm van huiselijk geweld. Bij psychisch geweld brengt iemand ernstige geestelijke schade aan een slachtoffer toe door middel van dwang of bedreiging. Het betreft onder meer het structureel vernederen of inperken van de vrijheid van een (ex-)partner of kind. Een specifieke vorm van psychisch geweld is intieme terreur, waarbij de ene partner (meestal de man) macht en controle uitoefent over de andere partner (Lünemann et al., 2023; Steketee et al., 2020). Dit patroon van psychisch geweld wordt geregeld gezien voorafgaand aan femicide. Ingrid Coenradi, staatssecretaris van Justitie en Veiligheid, heeft in oktober 2024 toegezegd dat er een wetsvoorstel komt waarin psychisch geweld zelfstandig strafbaar wordt gesteld (Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2024). Deze strafbaarstelling wordt in het voorjaar van 2025 verwacht (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2024).

2 Dit betreft het Bureau Vertrouwensartsen inzake kindermishandeling en vervolgens het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK). In 2015 is het AMK opgegaan in Veilig Thuis.

Zo is de visie op kindermishandeling in Nederland door de jaren heen steeds breder en inclusiever geworden. En de inzichten zullen zich naar verwachting verder blijven ontwikkelen. Tegenwoordig wordt onder kindermishandeling niet alleen lichamelijke mishandeling verstaan, waar oorspronkelijk de nadruk op lag, maar ook lichamelijke verwaarlozing, psychische en emotionele mishandeling, en verwaarlozing en seksueel misbruik. Ook het getuige zijn van geweld tussen ouders of tegen een van de ouders valt hieronder (*Jeugdwet*, 2014). Vaak komen in een gezin verschillende vormen van mishandeling voor. Kinderen zijn geregeld zowel slachtoffer van direct geweld als getuige van geweld tussen hun ouders (Finkelhor et al., 2007); over de mate waarin deze vormen elkaar overlappen, wordt per studie verschillend gerapporteerd (Chan et al., 2021; Sijtsema et al., 2020). Ook lichamelijk geweld en psychologische agressie gaan vaak samen (Schellingerhout & Ramakers, 2017; Vink et al., 2016).

1.3 Gevolgen

Als kinderen opgroeien in een gezin waar het onveilig is, heeft dat invloed op hun ontwikkeling. Decennia nadat kindermishandeling heeft plaatsgevonden, kunnen de slachtoffers er nog gevolgen van ondervinden (Alink et al., 2011, 2018; Derksen et al., 2024; Universiteit van Vlaanderen, 2020). Deze gevolgen kunnen per slachtoffer verschillen. Dit hangt samen met de ernst en duur van de kindermishandeling, de leeftijd waarop het is begonnen, of een kind steun uit zijn of haar omgeving ontvangt, de mate van emotionele druk die op het kind wordt uitgeoefend en zijn of haar persoonlijkheid (Ten Berge et al., 2012).

Een mogelijk gevolg van kindermishandeling op de korte termijn is lichamelijk letsel, variërend van blauwe plekken tot blijvend letsel, mogelijk zelfs met overlijden als gevolg. Maar er kunnen ook veranderingen in de structuur van de hersenen plaatsvinden. Wanneer een kind wordt geslagen, seksueel misbruikt, verwaarloosd of getuige is van geweld, heeft dit invloed op de ontwikkeling van de hersenen. Kinderen kunnen hierdoor vaardigheden verliezen die ze eerder wel hadden en zijn daardoor bijvoorbeeld minder goed in staat om op liefdevol en vriendelijk gedrag te reageren (Augeo, 2015; Ten Berge et al., 2012; Van der Kolk, 2022).

Ook kampen veel slachtoffers met stress. Ze hebben nachtmerries, kunnen zich angstig en gespannen voelen of zich niet goed concentreren op school. Als kindermishandeling weken, maanden of jaren aanhoudt, dan kan dit chronische stress veroorzaken en het stresssysteem ontregelen. Op de langere termijn, als het geweld gestopt is en slachtoffers hun ervaringen misschien al met anderen besproken hebben, kunnen zij zich nog steeds snel gealarmeerd voelen en moeite hebben om zich echt te ontspannen (Universiteit van Vlaanderen, 2020). Veel kinderen die blootgesteld zijn aan kindermishandeling, hebben dan ook symptomen van een posttraumatische stressstoornis en psychosociale problemen (Evans et al., 2008). Het aantal mensen met psychosociale problemen ligt veel hoger bij slachtoffers van kindermishandeling

dan bij mensen die niet met kindermishandeling te maken hebben (gehad) (Steketee et al., 2023). De psychosociale problemen kunnen zich naar binnen richten en leiden tot angst en depressie. Of de problemen richten zich meer naar buiten en uiten zich in agressie, hyperactiviteit of andere externaliserende gedragsproblemen (Evans et al., 2008).

Jongeren lopen een verhoogd risico op antisociaal of delinquent gedrag (Braga et al., 2017; Doelman et al., 2023). Ze zoeken bijvoorbeeld hun toevlucht in verdovende middelen, zoals drugs en alcohol, of in zelfverwonding, om de herinneringen te ontvluchten. Zo is er ook een samenhang tussen kindermishandeling en verslavingen en ander schadelijk gedrag (Ten Berge et al., 2012).

Kindermishandeling kan ten slotte leiden tot een onveilige hechting van het kind met de ouders, en dat heeft invloed op de relaties die het kind aangaat met anderen. Onderzoeker Liselotte van Loon-Dikkers (Van Loon-Dikkers et al., 2024) heeft onlangs laten zien dat het meemaken van huiselijk geweld ertoe leidt dat kinderen zich minder verbonden voelen met school en een slechtere relatie hebben met hun docenten en medeleerlingen. Ook is de kans groter dat deze kinderen op latere leeftijd weer slachtoffer van geweld worden (Derksen et al., 2024). En ongeveer een derde van de kinderen die slachtoffer zijn geweest van kindermishandeling, gebruikt later geweld tegen de eigen kinderen. De meerderheid weet de intergenerationele overdracht van geweld dus te doorbreken, maar nog steeds is er een vergrote kans dat slachtoffers later weer met geweld te maken krijgen (Steketee, 2017). Onderzoeker Milou Lünemann (M. Lünemann, 2023) promoveerde onlangs op onderzoek waarin ze laat zien hoe dit is te verklaren vanuit een aantal theorieën: het sociaal leren, ouder-kindgehechtheid en trauma. Ik belicht deze theorieën beknopt.

De theorie van het sociaal leren (Bandura, 1977; Burgess & Akers, 1966) gaat ervan uit dat kinderen zich gedrag eigen maken door dit van belangrijke personen in hun omgeving, zoals ouders, te observeren en imiteren. Als een kind niet op deze manier heeft geleerd om met emoties om te gaan en deze te uiten, dan heeft het in latere relaties wellicht ook moeite om over emoties te praten. En als een kind niet heeft geleerd om problemen op een gezonde manier op te lossen, dan heeft het als volwassene misschien ook de neiging om bij onenigheid boos te worden of juist altijd toe te geven aan de wensen van de partner, met wie een verschil van mening niet opgelost wordt maar eerder escaleert (Black et al., 2010; Huesmann et al., 2011). Als een kind heeft gezien dat ouders geweld gebruiken als een oplossing voor conflicten, dan bestaat de kans dat het daar de boodschap uithaalt dat geweld effectief gedrag is.

In het kader van ouder-kindgehechtheid (Bowlby, 1969) is duidelijk dat het (zien van) geweld de veilige hechting bedreigt. Kinderen kunnen in die situatie het vertrouwen in zichzelf en anderen verliezen. Bij onveilige hechting vermijden kinderen de opvoeder en worden ze vroeg zelfstandig. Maar ze kunnen ook juist veel toenadering zoeken en geneigd zijn tot afhankelijk gedrag. Deze patronen zijn ook terug te zien in latere relaties, als deze kinderen als volwassenen moeite hebben met binding in romantische relaties. Zij kunnen het moeilijk vinden om steun en begrip te geven en ontvangen, klampen zich juist sterk aan een partner vast of willen controle over de partner uitoefenen. Ze hebben moeite om balans te vinden tussen autonomie en verbinding (M. Lünemann, 2023).

Ten slotte kijk ik naar de traumatheorie (Neller et al., 2005). Mensen krijgen een soort automatische overlevingsreactie als ze in een bedreigende situatie terechtkomen. Dit kan vechten, vluchten of bevriezen zijn (Davies et al., 2016). Een dergelijke reactie is handig als mensen bijvoorbeeld een wolf tegenkomen op de Veluwe en meteen alert moeten zijn. Deze reactie helpt hen om zo goed mogelijk uit de gevaarlijke situatie te komen. Maar deze reactie is niet handig en kan zelfs toxisch worden, als een kind met 'de wolf' in huis woont en elke dag die overlevingsreactie heeft. Het kind is dan steeds sneller getriggerd omdat het in de alarmstand blijft staan. Dit uit zich bijvoorbeeld bij baby's in overmatig slapen als zij getuige zijn van partnergeweld of bij kinderen in wat lijkt op autistisch gedrag, maar die zijn zo bevroren dat ze nergens meer op reageren (Meijer, 2018). Als deze kinderen, bijvoorbeeld als volwassenen, niet meer in deze onveilige omgeving wonen, dan is hun stresssysteem nog steeds sneller geactiveerd dan bij mensen die de ervaring met geweld niet hebben gehad. Vaak hebben ze moeite met het reguleren van emoties en reageren ze heftig en agressief of ze lijken juist emotioneel (Carr et al., 2020; Chapman et al., 2017).

Kinderen kunnen dus op de korte termijn maar ook tot ver in de volwassenheid te maken krijgen met de negatieve gevolgen van de mishandeling. Deze inzichten geven enerzijds erkenning aan slachtoffers die decennia later nog steeds gevolgen kunnen ondervinden op verschillende domeinen, zoals gezondheid, sociaal-emotioneel welzijn, financiën en relaties (Carr et al., 2020; Evans et al., 2008; Holt, 2008). Anderzijds geven deze inzichten handvatten om slachtoffers te ondersteunen en bepaalde schade, bijvoorbeeld in de ontwikkeling van de hersenen en samenhangend met chronische stress, te herstellen (Universiteit van Vlaanderen, 2020; Van der Kolk, 2022).

ALS JE OP WEG GAAT, VERSCHIJNT DE WEG

Uit: A year with Rumi

EVEN
PRATEN

Wat levert het je op om dingen buiten je comfortzone te doen?

Zicht op kinderen in een onveilige thuissituatie

Om kindermishandeling en de gevolgen ervan effectief te beperken, is het essentieel dat professionals, met hulp van andere betrokkenen en omstanders, gezinnen in beeld krijgen waar de veiligheid niet gewaarborgd is. Vervolgens moeten zij inzicht krijgen in de geweldpatronen binnen deze gezinnen. Dit vormt de eerste stap in het bieden van gerichte hulp en, indien nodig, het treffen van beschermende maatregelen. In dit hoofdstuk bespreek ik eerst de uitdagingen en factoren die kunnen bijdragen aan het verkrijgen van zicht op gezinnen die met onveiligheid te maken hebben en vervolgens de geweldspatronen die binnen deze gezinnen kunnen spelen.

2.1 Gezinnen en kinderen in beeld krijgen

Het in beeld krijgen van kinderen in onveilige opvoedingssituaties is niet eenvoudig. De drempel om te praten over onveiligheid binnen het gezin is hoog, zelfs wanneer er al hulpverlening aanwezig is. Dit geldt voor zowel de omstanders als de professionals, maar ook voor de gezinsleden zelf, of ze nu slachtoffer of pleger van geweld zijn. De onderverdeling tussen slachtoffer en pleger is niet altijd zwart-wit. Een pleger van geweld kan bijvoorbeeld zelf als kind slachtoffer zijn geweest, wat invloed heeft op zijn of haar gedrag. Evenzo betekent slachtoffer zijn van geweld niet dat iemand volledig weerloos is of zich niet kan verdedigen. Toch acht ik het, in navolging van Katinka Lünemann (K. Lünemann, 2023), belangrijk om de positie van zowel het slachtoffer als de pleger te erkennen. Dit is nodig om *victim blaming* te voorkomen en om een pleger verantwoordelijk te kunnen houden voor gewelddadig of controlerend gedrag. Daarnaast brengen deze verschillende posities verschillende drempels met zich mee als het gaat om het praten over geweld. In deze paragraaf beschrijf ik de drempels voor slachtoffers, plegers, omstanders en professionals. Waarom is het zo moeilijk voor slachtoffers om iemand in vertrouwen te nemen over de mishandeling die ze hebben meegemaakt, een proces dat ook wel 'disclosure' wordt genoemd? En waarom is het lastig om zorgen over kinderen te uiten en hierover het gesprek aan te gaan?

Openheid vanuit de slachtoffers

In een onderzoek naar het zoeken van hulp werd aan volwassenen die als kind slachtoffer waren van kindermishandeling en aan slachtoffers van partnergeweld (waarbij kinderen soms getuige waren), gevraagd of zij hulp hadden gezocht, wat hun afwegingen daarin waren en hoe die zoektocht eruit had gezien (De Wildt et al., 2023). Zij beschreven verschillende factoren die ervoor zorgen dat het weken, maanden of zelfs jaren kan duren voordat slachtoffers over hun situatie praten of dat zij hun verhaal nooit delen.

In de eerste plaats herkennen slachtoffers niet altijd dat hen iets grensoverschrijdends overkomt of is overkomen. Door gewenning en geleidelijke verergering kan er een chronische situatie ontstaan, die als vrij normaal gedrag kan zijn in de beleving van de betrokkenen. Een slachtoffer van kindermishandeling zegt hierover: *"Ik heb lang gezweven over de mishandeling, over wat ik heb meegemaakt. Het was niet anders. Je hebt geen referentiekader. Je denkt dat het normaal is"* (De Wildt et al., 2023, p. 9). Deze normalisering van het geweld kan ervoor zorgen dat een hulpvraag ontbreekt. Veelal passen slachtoffers hun gedrag ook aan, om escalatie te vermijden. Ze cijferen zichzelf weg en zoeken daardoor geen hulp (Davies et al., 2016; Meijer, 2018). Er kan een stiltepatroon ontstaan in een gezin, dat lastig te doorbreken is omdat ouder en kind allebei geneigd zijn om zich aan de geheimhoudingsnorm te houden en zij elkaar willen beschermen voor pijnlijke zaken (Pels et al., 2011; Thiara & Humphreys, 2017). Marie, wier verhaal is beschreven in de inleiding, illustreert dit als ze vertelt: *"Ik was heel erg loyaal aan mijn moeder en oudere zussen. Er werd mij altijd verteld om niet te praten over wat er thuis gebeurde. Ik wou hen ook niet in de problemen brengen. Ik voelde me altijd verantwoordelijk, op een jonge leeftijd al, over wat er met hen zou gebeuren en hoe mensen naar hen zouden kijken"* (Interview van Roos met Marie, 28 november 2024). Er is veelal angst voor de consequenties van het doorbreken van de stilte. Dit kan angst zijn voor de reactie van de pleger, want misschien escaleert het geweld, maar ook angst voor de reactie van de omgeving, voor de praktische consequenties en zelfs voor het ingrijpen van jeugdbescherming. Ouders zijn bang dat hun kinderen uit huis geplaatst worden vanwege het geweld in het gezin, en kinderen kunnen bang zijn dat ze weggehaald worden bij de ouder(s). Er is, ondanks het geweld, niet zelden ook liefde en loyaliteit in de relatie tussen de ouders en de kinderen, en tussen de partners. Een ander slachtoffer van kindermishandeling vertelt: *"Wij durfden niks te zeggen. Als we iets zouden vertellen, dan zouden we weg moeten bij haar. Er is nooit verteld dat we niet thuis weg zouden hoeven en dat ze onze moeder ook zouden gaan helpen. (...) Wij hielden heel veel van haar, ondanks dat ze overspannen was. Onze vader was niet meer in beeld. Dus we hadden alleen haar"* (De Wildt et al., 2023, p. 18). Ook kunnen slachtoffers bang zijn dat de pleger van het geweld in een kwaad daglicht komt te staan en misschien gestraft zal worden. Deze angsten maken het moeilijk om het taboe te doorbreken.

In de tweede plaats vormen schaamte en een onzeker gevoel over de eigen rol in hetgeen gebeurd is, een drempel voor veel slachtoffers. Voor slachtoffers van seksueel misbruik speelt dit in het bijzonder. Seksueel misbruik in het gezin kan verweven zijn met agressie, maar ook met liefhebbend contact. Een pleger geeft bijvoorbeeld ook individuele aandacht en cadeautjes en vraagt daarna of een kind komt knuffelen. Kinderen raken in de war van die ambivalentie. Ook kan seksueel misbruik bij slachtoffers voor verwarring zorgen wanneer zij een lichamelijke reactie hebben op het seksueel geweld. Zij kunnen denken dat dat betekent dat zij het prettig vonden, maar een erectie krijgen of vochtig worden is een automatische fysieke reactie (Walker et al., 2005).

De onwetendheid daarover maakt dat slachtoffers kunnen gaan twijfelen of ze het nou echt niet wilden. Deze twijfel vormt een extra drempel voor kinderen om te praten over het misbruik dat ze thuis meemaken.

Ten derde kunnen slachtoffers bang zijn om niet geloofd te worden als ze spreken over de mishandeling. Een slachtoffer van seksueel misbruik door haar vader vertelt hier jaren later over: *"Ik had geen bewijs en ik was te laat. Maar uiteindelijk heb ik het zwijgen doorbroken, omdat ik anders wist dat ik heel mijn leven bang voor hem zou zijn"* (De Wildt et al., 2023, p. 40).

Ten slotte kennen jongens die slachtoffer zijn van kindermishandeling, door zowel mannelijke als vrouwelijke plegers, een drempel om te praten over hun ervaringen. Zij associëren slachtofferschap niet met mannelijkheid, kunnen bang zijn om zelf pleger te worden of, in geval van seksueel misbruik, angst hebben dat anderen twijfelen over hun seksuele voorkeur (Bicanic & Van Minnen, 2018; De Vogel & Uzieblo, 2020).

Specifiek kijkend naar slachtoffers van kindermishandeling tijdens de periode van mishandeling, dan valt op dat zij meestal niet uit zichzelf over hun onveilige thuissituatie praten (Van Gemert, 2019). Slechts de helft van de kinderen die te maken hebben met kindermishandeling, geven aan dat zij er met anderen over hebben gesproken. Als zij dit doen, dan is dit achtereenvolgens het meest met vrienden, familie, hulpverleners en leerkrachten (Steketee et al., 2023). Veel kinderen en jongeren kiezen strategieën, zoals verdringen en niet aan de situatie herinnerd willen worden. Een jongen vertelt: *"Als ik klappen kreeg dan ging ik naar mijn kamer, en de volgende dag deden we net alsof er niets aan de hand was"* (De Wildt et al., 2023, p. 53). En ook op school deed deze jongen alsof er thuis niets aan de hand was. Net als al veel andere jongeren, wilde hij verder gaan met zijn leven en zo snel mogelijk zelfstandig worden om de situatie te ontvluchten (Pels et al., 2011). Tegelijkertijd zeggen kinderen en jongeren dat volwassenen zelden de tijd nemen om met kinderen in gesprek te gaan en hen uit te nodigen om te vertellen hoe het met hen gaat. Ze geven aan dat niemand echt naar hun thuissituatie vraagt, zelfs niet als zij voor hun gevoel verschillende signalen afgeven dat het thuis niet fijn is (De Ruiters, 2019).

Wat kan eraan bijdragen dat slachtoffers toch over hun ervaringen met kindermishandeling praten? Slachtoffers die, niet zelden pas als volwassene, over hun situatie zijn gaan praten, geven aan dat het voorhouden van een spiegel hen heeft geholpen om het gesprek over hun situatie aan te gaan. Iemand kan een kind een spiegel voorhouden door aan te geven dat de situatie nooit zijn of haar schuld is, dat het kind niet op die manier behandeld mag of had mogen worden en dat er hulp mogelijk is. De spiegel kan ook een maatschappelijke discussie betreffen, waarbij slachtoffers zich in een situatie herkennen en zich afvragen of hun eigen situatie als kindermishandeling te duiden is (of was). Het helpt mannelijke slachtoffers om in maatschappelijke discussies

ook aandacht te hebben voor mannelijke slachtoffers. (De Wildt et al., 2023; Derksen et al., 2024; Van der Ploeg et al., 2024;). Het voorhouden van een spiegel kan ertoe bijdragen dat slachtoffers begrijpen dat kindermishandeling niet hoort, niet normaal is en er hulp en bescherming mogelijk is (De Ruiter, 2019). Onderzoeker Cees Hoefnagels heeft onderzocht of leerkrachten in het basisonderwijs in staat kunnen worden gesteld om kindermishandeling bespreekbaar te maken in de klas, en daarmee kinderen kunnen uitnodigen om over mishandeling te praten. Hij concludeert dat er significant meer kans is dat kinderen onthullen dat zij slachtoffer van mishandeling zijn, als scholen een op mishandeling gericht onderwijsprogramma uitvoeren (Hoefnagels et al., 2021).³

Behalve op school, zoeken jeugdigen steun en informatie op het internet. Dit biedt echter niet altijd uitkomst. Kinderen weten vaak niet waar ze hulp kunnen zoeken en slechts 18 procent gaat naar het meldpunt van Slachtofferhulp Nederland of de Kinder-telefoon (De Wildt et al., 2023). Daarom is het voor kinderen belangrijk dat iemand intervenieert en simpelweg vraagt hoe het gaat, om ruimte te voelen om over een situatie te praten (De Ruiter, 2019). Hierbij is het van belang dat kinderen keer op keer verteld krijgen dat zij normaal zijn, maar hun situatie niet (Van Gemert, 2019).

Openheid vanuit de plegers

Plegers van kindermishandeling vormen een diverse groep mensen. Plegers zijn overwegend, maar niet alleen, mannen. De leeftijd varieert (van jongeren, jongvolwassenen en volwassenen tot ouderen) en ook de context en de vormen van geweld lopen sterk uiteen (Van Arum et al., 2021). Een overeenkomst tussen plegers is dat het gaan praten over kindermishandeling en eventueel het zoeken naar hulp, net als bij slachtoffers, veelal een lang proces van bewustwording en acceptatie is. De drempel om eigen gedrag als gewelddadig of grensoverschrijdend te herkennen, is groot. Stereotype beelden over mannen die niet over hun kwetsbaarheden praten, dragen hieraan bij (Addis & Mahalik, 2003; Barendregt et al., 2021; Howerton et al., 2007) en ook schaamte (Barendregt et al., 2021), vooroordelen en angst voor de sociale en juridische gevolgen (Levenson et al., 2017) weerhouden plegers ervan om op het eigen gedrag te reflecteren en over het geweld te praten. Als zij dit wel willen doen, dan blijkt dat er (met name in bepaalde regio's) weinig hulpverlening is die specifiek gericht is op plegers (Barendregt et al., 2021; De Wildt et al., 2023).

3 Een middel dat leerkrachten en kinderen kan helpen, is het 'Handle-with-Care-sigitaal'. Als de politie vanwege geweld over de vloer is geweest bij een gezin met kinderen, dan gaat er een bericht naar Veilig Thuis. Veilig Thuis toetst of het bericht aan de criteria voor een Handle-with-Care-sigitaal voldoet en stuurt dan het sigitaal met de naam en geboortedatum van het kind naar de leerplichtambtenaar, die het vervolgens doorzet naar de juiste school. Zo weet de leraar van de betreffende leerling dat deze extra steun kan gebruiken (Augeo, z.d.).

Wat kan plegers helpen om over geweld thuis te praten? Plegers zijn, evenals slachtoffers, gebaat bij het voorhouden van een spiegel, door feiten bij geweld te benoemen en te normeren. Een pleger van geweld legt dit uit als hij terugkijkt op de periode dat hij zijn partner mishandelde en zijn kinderen met de gevolgen geconfronteerd werden: *“De blauwe plekken die ik mijn ex gaf, drongen pas tot mij door toen de politie die lieten zien via foto’s. Toen ik in de cel zat. Je weet dat er agressie is, maar je praat het goed voor jezelf”* (De Wildt et al., 2023, p. 72). Ook helpt het plegers als hulpverleners in de gespreken met hen de situatie van de kinderen en een (ex-)partner meenemen in het perspectief waarnaartoe gewerkt kan worden. Direct na een incident is de motivatie om erover te praten en hulp te zoeken over het algemeen relatief groot bij plegers. De samenwerking tussen Veilig Thuis, de politie, het Openbaar Ministerie, de reclassering en de Raad voor de Kinderbescherming in ‘Samen op in Acuu’ speelt hier op in. Het voornaamste doel van deze samenwerking is het stoppen van geweld en gebruik maken van de acute situatie om draagvlak te vinden voor het opstarten van hulpverlening.

De drempels die ouders ervaren om over kindermishandeling en partnergeweld te praten, leiden er niet zelden toe dat kinderen geen hulp krijgen. Er is immers toestemming van beide ouders nodig om met een kind te mogen praten en een kind de behandeling te geven die het nodig heeft (K. Lünemann, 2023).

Bespreekbaar maken door omstanders

Terughoudendheid in het aanpakken van kindermishandeling en partnergeweld is er niet alleen bij de slachtoffers en plegers. Ook de omstanders, zoals familie, buren en andere volwassenen in de omgeving van kinderen die opgroeien in een onveilige opvoedingssituatie, vinden het vaak lastig om hun zorgen met de ouders of het kind zelf te bespreken en kunnen er daarom van afzien (Steketee, 2017). Uit de *Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag* (Derksen et al., 2024) komt naar voren dat ruim één op de tien mensen wel eens heeft gezien of gehoord dat huiselijk geweld, waaronder kindermishandeling, plaatsvond in hun omgeving. Van deze omstanders heeft 7 procent ingegrepen. Dit laat zien dat handelen als omstander niet vanzelfsprekend is. Wel geeft bijna driekwart van de omstanders aan dat ze met iemand praten over hetgeen ze hebben gezien, gehoord of vermoeden (Derksen et al., 2024).

De handelingsverlegenheid van omstanders zorgt ervoor dat kinderen zich in de steek gelaten voelen (Pels et al., 2011). Zij vragen zich af waarom niemand luistert of vraagt naar fysieke en emotionele signalen. Oprechte aandacht en interesse in hoe het gaat, en soms een expliciete uitnodiging, kan een kind aanzetten tot *disclosure* (De Ruiter, 2019).

Vanuit de overheid zijn er verschillende campagnes die proberen om omstanders, als die zich zorgen maken, te stimuleren om het gesprek aan te gaan met een vermoedelijk slachtoffer, zoals recentelijk in de campagne 'Een onveilige thuissituatie doorbreken, begint met je zorgen bespreken' (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, & Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2023). Maar omstanders vinden het nog steeds moeilijk om het probleem te adresseren, juist omdat het veelal achter de voordeur en uit het zicht plaatsvindt. Mensen twijfelen over de signalen die ze oppikken en willen niemand vals beschuldigen. Soms zijn ze bang voor de (vermoedelijke) plegger van het geweld, wellicht draagt dat eraan bij dat omstanders vermoedens van onveiligheid het minst vaak met de (vermoedelijke) pleggers bespreken. Als ze het gesprek aangaan, dan is dit meestal met het slachtoffer (Derksen et al., 2024). Ten slotte zijn omstanders ook terughoudend in het melden van huiselijk geweld bij hulpverleners (Derksen et al., 2024), de meeste meldingen bij Veilig Thuis komen nog steeds via de politie (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023). Tijdens de coronacrisis steeg het aantal meldingen via omstanders. Hoewel professionals de belangrijkste melders bij Veilig Thuis bleven, nam het aantal meldingen van burgers, en met name van bezorgde buurtbewoners, toe tijdens de lockdowns (Eichelsheim et al., 2021). Dit laat zien dat meer betrokkenheid van omstanders wel degelijk mogelijk is.

Bespreikbaar maken door professionals

Praten over onveiligheid thuis en het thema geweld kan ook moeilijk zijn voor professionals. Zoals gezegd, praten ouders en kinderen er meestal niet uit zichzelf over. Het vraagt van professionals een actieve houding om het geweld en de impact hiervan bespreikbaar te maken. Dit is niet gemakkelijk bij een dergelijk beladen onderwerp (Steketee & Doelman, 2024). Hoe bespreek je geweld zonder iemand meteen te beschuldigen of het vertrouwen van gezinsleden te schaden?

Uit onderzoek onder slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties blijkt dat het helpend is als professionals met wie gezinsleden in hun dagelijks leven contact hebben, zoals een huisarts, expliciet naar onveiligheid vragen, om eventueel geweld bespreikbaar te maken (De Wildt et al., 2023). Dit geldt ook voor professionals die al in een gezin aanwezig zijn en bijvoorbeeld hulp bieden bij onderliggende problematiek, zoals langdurige armoede, schulden, psychische problemen of verslaving. Gesprekken richten zich veelal op deze betreffende thema's zonder expliciet te vragen of de veiligheid van de gezinsleden (nog steeds) gewaarborgd is. Terwijl geweld vaak ook voortduurt als een gezin doorverwezen is voor onderliggende problematiek (Steketee, 2017). Soms is er aarzeling om de feiten in het geval van geweld te benoemen en te normeren, om de band met de plegger niet te beschadigen (Van Arum et al., 2021). Ook kunnen professionals te maken krijgen met emoties variërend van angst en walging tot het gevoel gemanipuleerd te worden, als zij geconfronteerd worden met een agressieve plegger (K. Lünemann, 2023). Als het lukt om met ouders of kinderen over geweld te praten, dan blijkt een ondersteunende reactie op de eerste *disclosure*

essentieel om te voorkomen dat het slachtoffer of de pleger zich weer terugtrekt en weer zwijgt. In essentie draait het daarbij om luisteren zonder oordeel, het erkennen en valideren van gevoelens, en het informeren over mogelijke vervolgstappen zonder druk uit te oefenen (De Wildt et al., 2023).

Specifiek kijkend naar gesprekken met kinderen, dan valt op dat de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd in 2021 concludeert dat jeugdbeschermers niet altijd met de kinderen spreken. Volgens de inspectie zien jeugdbeschermers hiervan af omdat ze vrezen dat een gesprek te belastend voor het kind is of omdat andere professionals al met het kind in gesprek zijn. De inspectie ziet dit als aandachtspunt en moedigt jeugdbeschermers aan om altijd naar manieren te zoeken om met de kinderen in gesprek te gaan (Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, 2021). Training kan ertoe bijdragen dat professionals geweldproblematiek kunnen en durven te bespreken (Steketee & Doelman, 2024), ook met kinderen. Training biedt de mogelijkheid om met vaardigheden te oefenen. Professionals weten bijvoorbeeld dat kinderen loyaal zijn naar hun ouders, en hoe kunnen ze in een gesprek rekening houden met deze loyaliteit? Hoe kunnen ze maken dat een spannend gesprek veilig voelt voor een kind? Hoe kunnen ze goed aansluiten bij kleuters of juist bij pubers? Waar zit hun handelingsverlegenheid? (Van Gemert, 2019).

Professionals hebben in Nederland overigens geen meldplicht maar een meldcode. Zij zijn verplicht om te handelen volgens de stappen van de meldcode van hun organisatie, maar dit hoeft bij een vermoeden van kindermishandeling of huiselijk geweld niet te leiden tot een melding.

2.2 Gezinsprofielen

Ook als een gezin dat te maken heeft met onveiligheid, wel in beeld is, dan blijkt het nog steeds moeilijk om het geweld te stoppen. Uit de derde cohortstudie naar de resultaten van de aanpak van huiselijk geweld blijkt dat kindermishandeling weliswaar duidelijk afneemt in het jaar nadat gezinnen bij Veilig Thuis gemeld zijn, maar dat er bij 63 procent van de kinderen nog steeds sprake is van kindermishandeling (Steketee et al., 2023). Aandacht voor het type geweld en de relatie tot de onderliggende problematiek is essentieel om geweld in gezinnen effectief aan te pakken. Als er sprake is van constante dwang en controle door de man, waardoor de vrouw en kinderen in angst leven, vraagt dit immers om een andere aanpak dan wanneer agressie samenhangt met alcoholgebruik en stress over schulden.

Vijf profielen

Op basis van interviews met vrouwen, mannen en kinderen uit 74 bij Veilig Thuis gemelde gezinnen zijn vijf gezinsprofielen ontwikkeld (Lünnemann et al., 2023; Steketee et al., 2020). Elk gezinsprofiel legt de nadruk op een andere problematiek: 1) dwang en controle door een van de ouders (intieme terreur), 2) stress door een opeenstapeling

van factoren, 3) beperking of psychische problematiek van ouders (langdurige zorg), 4) gedragsproblemen van een kind of 5) een complexe vechtscheiding. Het gaat hierbij niet om vaststaande categorieën. Vaak past een gezin niet in één enkel profiel, maar is er sprake van overlappende problematiek, waardoor meerdere profielen van toepassing kunnen zijn. Tegelijkertijd legt elk profiel een ander accent, met een bijbehorend accent in de aanpak (Lünnemann et al., 2023; Steketee et al., 2020). Ik beschrijf deze profielen en de specifieke invloed op kinderen, omdat het voor het stoppen van geweld niet alleen belangrijk is om gezinnen waar onveiligheid speelt, in beeld te krijgen, maar ook om zicht te hebben op de geweldspatronen binnen deze gezinnen. Dit maakt de diversiteit zichtbaar en biedt handvatten voor de benodigde hulp en bescherming (Lünnemann et al., 2023).

Intieme terreur

In het profiel 'intieme terreur' is er sprake van machtsongelijkheid tussen partners, waarbij de ene partner, meestal een man, vergaande controle uitoefent over de andere partner en deze isoleert en (financieel) afhankelijk maakt. Het geweld is eenzijdig en er is sprake van dwang, bedreiging, vernedering en intimidatie. Veelal is er ook sprake van seksueel geweld. Het geweld is niet zelden ook gericht op het kind, of de pleger dreigt hiermee. De partner leeft in angst, en de pleger breekt haar of zijn weerbaarheid en autonomie steeds een beetje verder af. Kinderen voelen zich continu bedreigd en onveilig. In gezinnen met dit profiel is ook individuele hulp aan het kind van belang en is omgang alleen mogelijk als de veiligheid is gewaarborgd (Augeo, 2024; Lünnemann et al., 2023; Steketee et al., 2020).

Gezin in de stress

In het profiel 'gezin in de stress' kent het gezin veel stress door een opeenstapeling van factoren, die zowel persoonlijk (alcoholverslaving, persoonlijkheidsproblematiek) als situationeel (schulden, werkloosheid, ingrijpende gebeurtenissen) kunnen zijn. Er is daarmee geen balans meer tussen draagkracht en draaglast. Als de stress oploopt, dan kunnen beide partners gebruik maken van geweld, maar er kan ook sprake zijn van eenzijdig geweld. Er is een grote variëteit in de frequentie en ernst van het geweld, het kan zowel incidenteel als chronisch zijn. Veelal zijn er ook betere periodes, waarin de stress en het geweld naar de achtergrond verdwijnen. Als er meerdere risicofactoren aanwezig zijn, zoals middelengebruik en weinig sociale steun, dan is de kans het grootst dat het geweld direct tegen de kinderen gericht is, in andere gevallen zijn kinderen overwegend getuige van geweld tussen hun ouders (Augeo, 2024; Lünnemann et al., 2023; Steketee et al., 2020). Voor professionals is het een uitdaging om een balans te vinden tussen hulp en beschermen, en in ieder geval de stressfactoren aan te pakken die tot geweld leiden. Er moet altijd aandacht zijn voor de kinderen, ook als zij indirect bij het geweld betrokken zijn.

Langdurige zorg

In het profiel 'langdurige zorg' zijn ouders extra kwetsbaar. Zij hebben langdurige zorg nodig vanwege onderliggende problematiek zoals psychische problemen, verslaving of een licht verstandelijke beperking. Deze problematiek kan gepaard gaan met opvoedstress en gebrek aan voldoende opvoedvaardigheden. Veilig Thuis kan bij het gezin betrokken raken doordat de kinderen slachtoffer zijn van fysieke en/of emotionele verwaarlozing. De situatie is veelal verwarrend voor kinderen omdat ze het gedrag van hun ouders niet begrijpen. Soms neemt een kind de rol van opvoeder en/of beschermer van broertjes en zusjes (gedeeltelijk) over. In gezinnen met dit profiel worden kinderen relatief vaak uit huis geplaatst (Augeo, 2024; Lünemann et al., 2023; Steketeet et al., 2020).

Kindgedrag en opvoedstress

In het profiel 'kindgedrag en opvoedstress' staat het probleemgedrag van het kind centraal. De (ernstige) gedragsproblemen van het kind kunnen een reactie zijn op geweld dat al in een gezin speelt of voortkomen uit aangeboren problematiek, zoals fysieke klachten, een verstandelijke beperking, autisme of psychiatrische stoornissen. De gedragsproblemen van het kind kunnen ook samenhangen met pedagogische onmacht of frustratie bij de ouders. Ouders zetten soms geweld in om controle over het kind te krijgen, vaak met de bedoeling het gedrag van het kind te corrigeren. Spanningen tussen de ouders kunnen escaleren doordat zij verschillende opvattingen hebben over de juiste opvoeding. In sommige gevallen is er ook sprake van geweld van het kind richting een ouder. In gezinnen met dit profiel komen kinderen relatief vaak terecht in een woongroep, pleeggezin, instelling voor begeleid wonen of internaat (Augeo, 2024; Lünemann et al., 2023; Steketeet et al., 2020).

Complexe conflictscheiding

Bij complexe conflictscheidingen is er sprake van een juridische en psychische strijd tussen ouders over het gezag over en contact met de kinderen. Beide ouders claimen de eenkennige waarheid en zijn overtuigd te handelen vanuit het belang van de kinderen. Binnen dit profiel is het belangrijk onderscheid te maken tussen de groep waar wel en geen sprake was van geweld voorafgaand aan de scheiding. Als er tijdens de relatie sprake was van geweld en/of intieme terreur, dan gaat dit veelal ook na de scheiding door. Kinderen zitten klem tussen hun twee ouders: veelal zijn ze boos, maar ook loyaal naar allebei. Ze ervaren veel stress (Augeo, 2024; Lünemann et al., 2023; Steketeet et al., 2020).

Na een scheiding heeft 15 tot 20 procent van de kinderen op een bepaald moment geen contact meer met een van de ouders (Groen & Van Lawick, 2020). Contact met beide ouders is het beste voor een kind als dit contact veilig genoeg is, als de vader en moeder in staat zijn goed genoeg te kunnen opvoeden.

Analyse van de gezinssituatie

De beschreven profielen kunnen helpen om, in gesprek met de gezinsleden en netwerkpartners, sneller tot een gezamenlijke analyse van de gezinssituatie te komen. Bij 'intieme terreur' en 'gezin in stress' ligt de nadruk vaak op het geweld in de relatie tussen de ouders. Het is echter ook essentieel om in deze situaties aandacht te besteden aan de invloed van direct of indirect geweld naar het kind. Daarom is het goed als professionals altijd in gesprek gaan met de kinderen over hun welbevinden en behoeften, bij voorkeur zonder dat de ouders aanwezig zijn. Professionals kunnen bang zijn dat ze valse verwachtingen bij kinderen wekken als ze vragen wat een kind zou willen. Het is daarom essentieel dat een professional in deze gesprekken transparant is over zijn of haar rol en de rol van andere betrokkenen, uitlegt dat er meestal geen snelle oplossing is en uitlegt over welke oplossing een kind wel en geen zeggenschap heeft. De hulpverlener kan niet altijd aan de wensen van het kind tegemoetkomen maar wel uitleggen waarom iets wel of niet kan, en het kind meenemen in wat er gaat komen (Van Gemert, 2019). Daarnaast is het bij alle profielen van belang om de problematiek van de volwassenen mee te nemen in de overwegingen voor hulp en een divers aanbod van hulpverlening te bieden, gericht op zowel de ouders als de kinderen (K. Lünemann, 2023).

groter
worden, maar je
bewust worden van je
grootseheid.

Simone van Arkel

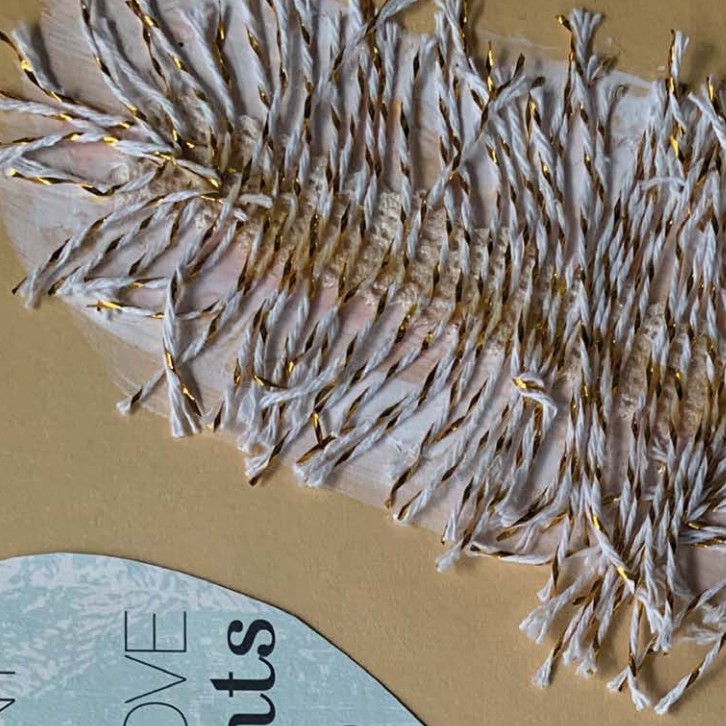
MY LEGS
BEGIN TO MOVE
my thoughts
begin to
flow

Bij mij m

...suum afblazen.

Aanpak van kindermishandeling

In de aanpak van kindermishandeling is voor iedereen een rol weggelegd. Zoals uit hoofdstuk 2 naar voren is gekomen, duurt het niet zelden maanden of jaren voordat ouders en kinderen over hun ervaringen met kindermishandeling praten. Voor het signaleren van kindermishandeling zijn niet alleen professionals maar ook omstanders aan zet. In het geval van een vermoeden van geweld is het helpend als zij aan het kind of andere gezinsleden vragen hoe het gaat. In het geval van *disclosure* is het van belang dat zij de tijd nemen en vragen stellen aan het kind of de andere gezinsleden, om te helpen met het verhelderen van de situatie en het identificeren van mogelijke vervolgstappen. Vervolgens ligt de verantwoordelijkheid voor het bieden van hulp (en zo nodig ook bescherming) aan de ouders en de kinderen bij de rijksoverheid, de gemeenten en de betrokken instanties. In dit hoofdstuk ga ik kort in op de huidige aanpak van kindermishandeling en de uitdagingen die betrokkenen hierbij ervaren. Daarna sta ik stil bij de noodzaak tot integraal werken die hieruit voortvloeit en wat dit betekent voor het professioneel handelen van hulpverleners die hulp en zo nodig bescherming bieden aan deze gezinnen.

3.1 Ontwikkelingen in de aanpak van kindermishandeling

Verschillende longitudinale onderzoeken naar huiselijk geweld, waarbij over meerdere jaren gegevens zijn verzameld bij ouders en kinderen in honderden bij Veilig Thuis gemelde gezinnen, laten zien dat er vooruitgang is geboekt in het voorkomen, herkennen en bestrijden van kindermishandeling (Steketee et al., 2020, 2023; Tierolf et al., 2014). Het lukt steeds beter om geweld te stoppen en ernstig en veelvuldig geweld te verminderen. Een jaar na de melding bij Veilig Thuis is het geweld in ruim één op de vijf gezinnen gestopt en het aantal gezinnen afgenomen waarin sprake is van ernstig of veelvuldig geweld. Tegelijkertijd is het geweld in bijna twee derde van de gezinnen een jaar na de melding bij Veilig Thuis nog steeds frequent en ernstig. Het geweld in deze gezinnen blijft voortduren, waardoor kinderen slachtoffer blijven van één of meerdere vormen van kindermishandeling: lichamelijke mishandeling of lichamelijke verwaarlozing, psychische mishandeling of psychische verwaarlozing of seksueel misbruik. Ook kunnen kinderen getuige zijn van deze vormen van mishandeling binnen het gezin. De onderzoeken hebben een aantal uitdagingen geïdentificeerd die het moeilijk maken om dit geweld te laten stoppen.

Ten eerste is er veelal sprake van complexe geweldspatronen in het gezin. Dat wil zeggen dat er meerdere problemen tegelijkertijd spelen bij verschillende gezinsleden, die betrekking hebben op meerdere domeinen van zorg, zoals armoede en schuldenproblematiek, maar ook psychische of verslavingsproblematiek van ouders. Meer dan in de algemene bevolking van Nederland hebben de gezinsleden een verleden van kindermishandeling (Steketee & Doelman, 2024). De veelheid aan onderliggende problemen maakt dat er veel verschillende hulpverleners in het gezin aanwezig zijn. Bij sommige volwassenen zijn dertien instellingen en bij enkele kinderen zijn twintig of meer instellingen betrokken. Dit zijn extremen, maar gemiddeld zijn er nog steeds vier instellingen betrokken per gezinslid. Soms zien gezinnen door de bomen het bos niet meer (Steketee et al., 2023).

Een tweede knelpunt dat samenhangt met het eerste punt, is dat samenwerking tussen professionals van verschillende organisaties nog niet vanzelfsprekend is. Samenwerken is ook moeilijk, vooral als professionals gewend zijn aan duidelijk afgebakende rollen en verantwoordelijkheden. Hoe moeten ze samenwerken met professionals uit andere disciplines waarbij ze te maken hebt met culturele en organisatorische verschillen? Hoe vinden ze de tijd en energie voor gezamenlijke besluitvorming en coördinatie? Dit kan onzekerheid bij professionals veroorzaken, vooral als ze gewend zijn om in een duidelijke rol te functioneren, en het kan ook weerstand oproepen omdat een gezamenlijke aanpak ten koste kan gaan van de kwaliteit van het eigen werk. Op dit moment werken professionals veelal samen via ketensamenwerking (of estafettesamenwerking), dat wil zeggen dat de professionals hulp bieden vanuit hun eigen specialisme en op die manier een specifieke bijdrage leveren. Het nadeel van die aanpak is dat gezinsleden aan al deze professionals steeds opnieuw hun verhaal moeten vertellen, terwijl ze niet altijd meer duidelijk hebben wie waarvoor is. Omdat de professionals na elkaar een bijdrage leveren aan de situatie van de kinderen en hun gezinnen, moeten de gezinsleden ook vaak lang wachten op passende hulp en bescherming. En geregeld gaat het mis in de overdracht. Dit resulteert in een gefragmenteerde aanpak die niet altijd aansluit bij de werkelijke behoeften van de ouders en de kinderen (Steketee et al., 2023).

Ten slotte krijgen zowel ouders als kinderen niet altijd de hulp die ze nodig hebben. Uit onderzoek naar de resultaten van de aanpak van partnergeweld en kindermishandeling komt naar voren dat een kwart van de kinderen die opgroeien in een onveilige thuissituatie, een jaar na de melding bij Veilig Thuis nog geen formele hulp ontvangt. En als ze wel hulp krijgen dan is deze niet altijd gericht op hun problematiek. Kinderen krijgen bijvoorbeeld hulp voor gedragsproblemen terwijl er sprake is van trauma. Ook concluderen de onderzoekers dat volwassenen niet genoeg passende hulp ontvangen. Zij constateren dat de inzet van de verslavingszorg of een instelling gericht op volwassenen met een verstandelijke beperking gering is, terwijl deze inzet gezien de problematiek bij deze gezinnen, wel nodig lijkt. Ouders geven zelf geregeld aan dat profes-

sionals te weinig naar hen luisteren en dat de hulp niet aansluit op hun ervaren problemen (Steketee et al, 2023). Veel gesprekken vinden plaats in het kader van de opvoeding van de kinderen, terwijl van belang is om ook aandacht te hebben voor de problematiek waar de individuele vaders en moeders mee te maken hebben. Uiteindelijk kunnen zij ook betere ouders zijn als er aandacht is voor hun individuele problemen (K. Lünemann, 2023). Dat ouders en kinderen niet altijd de hulp krijgen die ze nodig hebben, heeft enerzijds te maken met te weinig capaciteit in de hulpverlening (wachtlijsten), maar ook met het ontbreken van een goede analyse van de onderliggende problemen die wordt vertaald naar een hulpverleningsplan. Soms is de behoefte om in te grijpen groot vanuit de maatschappij, organisaties en betrokken professionals en voelen professionals daardoor beperkte tijd en ruimte voor een gedegen en gedragen analyse van wat er echt speelt in deze gezinnen (Steketee & Doelman, 2024). Of voeren verschillende organisaties een (beperkt) onderzoek uit, zonder de uitkomsten te vertalen naar een gezamenlijke visie over wat nodig is om geweld te stoppen en naar concrete hulp (Lünemann et al., 2020). Deze factoren belemmeren het werken aan duurzame veiligheid (Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, 2019, 2020, 2021).

3.2 Noodzaak van integraal werken

Uit de beschreven uitdagingen in paragraaf 3.1 komt naar voren dat integraal werken cruciaal is voor een effectieve aanpak van kindermishandeling. Integraal werken voorkomt dat er meer hulp op gang komt dan een gezin aankan, de samenwerking tussen de verschillende betrokken instanties geborgd is en er hulp geboden wordt die daadwerkelijk gericht is op de problematiek van de ouders en de kinderen (Van Rooijen et al., 2018). Dit vraagt om een multidisciplinaire analyse van de problemen in het gezin, waarbij professionals en gezinsleden gezamenlijk onderzoeken welke mechanismen het probleem hebben doen ontstaan en in stand houden, en welke risico- en beschermende factoren werkzaam zijn in het gezin. Doel van een dergelijke integraal verklarende probleemanalyse is het identificeren van mechanismen die in elkaar grijpen en de problematiek veroorzaken en in stand houden. Zo kunnen professionals aanknopingspunten vinden voor gerichte interventies. Het gaat om een proces van redeneren over wat er aan de hand is en daarbij zorgvuldig vanuit de expertise van de verschillende disciplines kijken naar wat nodig en haalbaar is. De betrokkenheid van de gezinsleden, zowel de ouders als de kinderen, is hierbij essentieel. Vanuit de 'multidisciplinaire aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling' (MDA++) is er inmiddels veel ervaring met de integrale werkwijze, waarbij een gezamenlijk gedragen hulpverleningsplan volgt op een probleemanalyse (Sondeijker et al., 2023). Daarin zijn enkele belangrijke elementen te onderscheiden, die ik beknopt beschrijf.

Vertragen van de probleemdefinitie

Een belangrijke constatering uit de genoemde longitudinale onderzoeken is dat hulpverleners snel in de actiemodus schieten, zeker als er sprake is van onveiligheid. Zij willen incidenten of escalatie voorkomen (Steketee et al., 2023; Steketee & Doelman,

2024). Maar inmiddels is bekend dat het juist nodig is om eerst goed met elkaar te analyseren wat de risicofactoren zijn die het geweld en de veiligheid het meest beïnvloeden en hoe die met elkaar samenhangen, zodat die als eerste aangepakt kunnen worden. Deze aanpak helpt om te voorkomen dat de georganiseerde hulp zich richt op een probleem en daarmee de aanpak van de onveiligheid uit het zicht verdwijnt of dat de oorzaak van het geweld niet meegenomen wordt in de hulp en ondersteuning die het gezin ontvangt. Ouders melden dat de hulp lang niet altijd aansluit bij de problemen zoals zij die ervaren (Steketee & Doelman, 2024). Niet zelden worden de ouders in het gezin namelijk alleen in hun rol als opvoeder aangesproken, maar aandacht voor hun individuele problematiek en herstel is ook van belang en komt uiteindelijk ook het kind ten goede (K. Lünemann, 2023).

Er kan ook sprake zijn van handelingsverlegenheid bij de hulpverleners, wanneer de achterliggende problematiek niet duidelijk zichtbaar en niet gediagnostiseerd is. De ervaring met MDA++ laat zien dat zorgvuldige screening op basis van de mogelijke risico- en beschermende factoren in het gezin een noodzakelijk eerste stap is. Bij gezinnen waar alle hulp is vastgelopen, is het zaak om goed uit te zoeken wat er al geprobeerd is en waarom het niet gelukt is. Dat is niet in één casusbespreking geregeld. Meerdere bijeenkomsten zijn noodzakelijk, in samenspraak met het kind en de ouders (Sondeijker et al., 2023).

Analyse gericht op het hele systeem

Uit onderzoeken naar de aanpak van kindermishandeling en partnergeweld blijkt dat vooral de moeders het aanspreekpunt zijn voor hulpverleners, omdat zij zich vaak verantwoordelijk voelen en gemotiveerd zijn om de situatie te veranderen. In het geval van agressie vermijden professionals geregeld de persoon die zich agressief gedraagt binnen het gezin (Mandel, 2024; Pels et al., 2011; Steketee et al., 2020; Tierolf et al., 2014). Het zou echter beter zijn om beide ouders te betrekken en, indien nodig, te motiveren om deel te nemen aan de gesprekken over de analyse van de onveiligheid en de aanpak hiervan. Het kost tijd en aandacht om zover te komen dat die gesprekken over de onveiligheid binnen het gezin kunnen plaatsvinden. Zoals eerder beschreven, kunnen schaamte en ontkenning een drempel vormen. Uit onderzoek blijkt dat het helpend kan zijn als hulpverleners een agressieve ouder niet alleen aanspreken op het gewelddadige gedrag, maar ook op zijn of haar verantwoordelijkheid als ouder en partner. Denk aan het meer centraal stellen van vaderschap bij de gesprekken met mannen (Mandel, 2024). Als het professionals op die manier lukt om beide ouders in het proces te betrekken, dan heeft dat een positief effect op het proces (Sondeijker et al., 2023). Dit betekent overigens niet dat altijd gezamenlijk met de partners gesproken moet worden. Bij voorkeur is het uitgangspunt om de ouders in eerste instantie apart van elkaar te spreken. Aandacht voor de eerder beschreven gezinsprofielen kan hierbij behulpzaam zijn. Wanneer er aanwijzingen zijn voor intieme terreur, moeten hulpverleners de ouders sowieso apart spreken, met oog voor mogelijke aanwijzingen voor stalking of femicide (K. Lünemann, 2023).

Ook benadrukken onderzoeken dat het van belang is om de kinderen te spreken in alle situaties waarin zij direct of indirect betrokken zijn bij de onveiligheid in hun thuissituatie. Dit gebeurt nog lang niet altijd systematisch. En als hulpverleners wel met de kinderen spreken, dan ligt de nadruk soms te veel op het boven tafel krijgen van de feiten, met name als de gesprekken onderdeel zijn van een onderzoek. Dit kan er echter voor zorgen dat kinderen zich uitgehoord voelen zonder het idee te hebben dat de professionals hun wensen en behoeften meenemen in de analyse van de situatie en het daaraan gekoppelde hulpverleningsplan. Van Gemert (2022) raadt professionals aan om altijd met de kinderen te spreken en de focus te leggen op de beleving van het kind door te vragen hoe het gaat, wat het kind van zijn situatie vindt, welke gevoelens het kind daarbij heeft en wat het kind het liefst anders zou willen zien of juist zou willen behouden. Ook aandacht voor het vervolg is van belang in een gesprek met het kind, bijvoorbeeld door hem of haar te betrekken bij het maken van eventuele veiligheidsafspraken en uit te leggen waarom bepaalde wensen wel of niet vervuld kunnen worden. Om kinderen in de basisschoolleeftijd die met veiligheidsafspraken te maken krijgen, meer grip te geven op hun situatie en professionals houvast te bieden voor de gesprekken hierover, is *Het Praatboek* als hulpmiddel ontwikkeld, met suggesties voor gespreksonderwerpen en vraagstelling (Van Gemert & Worm, 2021).

Passende expertise op het juiste moment

Een verklarende analyse die door alle betrokkenen gezamenlijk is opgesteld, maakt het mogelijk om passende hulp op het juiste moment in te zetten. Deze analyse vindt plaats als de betrokken hulpverleners vanuit verschillende organisaties als een netwerk rond een gezin samenwerken en de deelbehandelingen vanuit een gezamenlijke visie vormgeven en op elkaar afstemmen. De *Visie gefaseerd samenwerken aan veiligheid* biedt hulp bij het vaststellen van wanneer welke hulp passend is (Vogtlander & Van Arum, 2016). Deze visie onderscheidt drie fasen. In de eerste fase gaat het om het borgen van de directe veiligheid. Er worden maatregelen getroffen om het geweld te stoppen, zoals met de afspraak dat een ouder niet thuishoort als deze alcohol gedronken heeft. In de tweede fase werken professionals en gezinsleden aan stabiele veiligheid door de onderliggende risicofactoren aan te pakken die het meest effect sorteren bij het vergroten van de veiligheid. De derde fase richt zich op duurzame veiligheid door de slachtoffers te laten herstellen van de schade die bij hen berokkend is, zowel bij de volwassenen als de kinderen. Traumabehandeling (K. Lünemann, 2023; Vogtlander & Van Arum, 2016) en spel- of dramatherapie voor kinderen kunnen hieraan bijdragen (Lünemann & Lünemann, 2022). Dit vraagt van de betrokken hulpverleners dat zij vanuit hun verschillende disciplines en sociale domeinen regelmatig met elkaar om tafel zitten gedurende het gehele traject. Zo kunnen zij de hulp aan de ouders en het kind goed op elkaar afstemmen, de voortgang monitoren en vanuit hun verschillende domeinen toetsen of ze nog steeds hetzelfde beeld hebben van wat er nodig is.

Door regelmatig met elkaar aan tafel te zitten, kunnen zij overeenstemming bereiken over de inhoud, kunnen zij het tempo van de behandeling met elkaar afstemmen en hebben de behandelaren een gevoel van controle in de complexe problematiek (Sondeijker et al., 2023).

Duidelijk aanspreekpunt voor de gezinsleden

Dat er meerdere hulpverleners betrokken zijn bij een netwerksamenwerking, kan voor de gezinsleden verwarrend werken en dus is het ontlastend voor hen als zij één vertrouwd aanspreekpunt hebben voor alles waar ze mee geconfronteerd worden (Lünnemann, Van der Ploeg et al., 2024). Deze persoon bewaart het overzicht en voert het woord namens alle netwerkpartners. Op deze manier weten gezinsleden bij wie ze met vragen terecht kunnen en tegelijkertijd komen er vanuit de betrokken netwerkpartners geen tegenstrijdige signalen of dezelfde vragen (Sondeijker et al., 2023).

Langdurige betrokkenheid bij het gezin

In de praktijk blijkt geweld moeilijk te stoppen, wat resulteert in een hoog aantal hermeldingen bij Veilig Thuis (Steketee et al., 2023; Steketee & Doelman, 2024). In de aanpak is het daarom belangrijk de complexiteit en stapeling van de problematiek, evenals het hoge risico op herhaald slachtofferschap, te onderkennen. Vaak is langdurige begeleiding nodig voor deze gezinnen, waarbij professionals alle gezinsleden betrekken. Het is essentieel om gezinnen te blijven ondersteunen en niet los te laten.

3.3 Good practices

Een integrale aanpak van kindermishandeling zoals behandeld in paragraaf 3.2, waarbij veel van de beschreven werkzame elementen naar voren komen, is het uitgangspunt van de Barnahus-aanpak. Barnahus is in het Nederlands te vertalen als 'kinderhuis' en vindt zijn oorsprong in IJsland en Scandinavië. Een Barnahus is een locatie waar op één plek alle voorzieningen en professionals aanwezig zijn om bij gemelde gevallen van kindermishandeling onderzoek te doen en tot een gezamenlijke aanpak te komen. Er zijn kindvriendelijke ruimtes voor het uitvoeren van lichamelijk onderzoek door een kinderarts, het uitvoeren van sporenonderzoek door forensisch specialisten, het afnemen van een kind-interview, het doen van trauma- en overige kind diagnostiek en voor individuele en gezinsbehandeling. Omdat alle ruimtes en professionals zich onder één dak bevinden, hoeven kinderen niet naar verschillende locaties te reizen. Ook hoeven zij maar één keer hun verhaal te vertellen aan een interviewer die daar in gespecialiseerd is, om zo de kans op aanvullend trauma door het verhoor te verkleinen. Daarnaast kunnen professionals efficiënt samenwerken omdat zij zich op één locatie bevinden (Barnahus Network, z.d.; Defence for Children Nederland, 2022). In Nederland is (nog) geen Barnahus. Uit verschillende eerdere waardevolle initiatieven, zoals het Multidisciplinair Centrum Kindermishandeling Kennemerland (MDCK), blijkt dat het opzetten van een Barnahus niet gemakkelijk is.

Een huidige *good practice* ten aanzien van integraal en systeemgericht werken, is Filomena, het Centrum huiselijk geweld en kindermishandeling in Rotterdam. Filomena helpt slachtoffers van zeer ernstig en complex geweld in afhankelijkheidsrelaties in Rotterdam-Rijnmond. Zij beogen hierbij aandacht te hebben voor alle betrokkenen uit het gezin, dus ook voor de kinderen en de (ex-)partner. Ze hebben een laagdrempelig inloopsprekuur en laagdrempelige multidisciplinaire onderzoeksfase vanuit één locatie (one-stop-shop) en bieden intensieve en langdurige begeleiding vanuit een vast contactpersoon. Ook zijn er korte lijnen met de netwerkpartners. Zo lukt het Filomena om iets te bereiken in casussen waar sprake is van ernstige en complexe problematiek, waar andere hulpverlening vastloopt (Lünnemann, Van der Ploeg et al., 2024). In november 2024 is ook in Groningen een Filomena-vestiging geopend.

Toekomstscenario voor kind- en gezinsbescherming

De aanpak van kindermishandeling en partnergeweld in Nederland is in beweging. Het ministerie van Justitie en Veiligheid, het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten hebben samen een scenario opgesteld voor de toekomst van de bescherming van kinderen en hun gezinnen. Dit is neergelegd in *Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming* (Helmich, 2021). Hieraan gaat nog verder invulling gegeven worden via een handelingskader, dat in ontwikkeling is. In dit toekomstscenario staat integraal werken centraal, waarbij professionals vanuit onder meer het lokale team, Veilig Thuis, de Raad voor de Kinderbescherming en gecertificeerde instellingen intensief optrekken met elkaar en de gezinnen die zij ondersteunen, en ook krijgen zij de ruimte om maatwerk te bieden (Helmich, 2021). Er zijn verschillende proeftuinen gestart waarin deze werkwijze in de praktijk wordt getoetst en verbeterd. Vanuit het lectoraat *Effectief beschermen van kinderen in onveilige gezinnen* wordt de werkwijze kritisch gevolgd met actieonderzoek in deze proeftuinen, in samenwerking met het Verwey-Jonker Instituut en de Erasmus Universiteit Rotterdam. Wat werkt er wel en niet? In dit hoofdstuk beschrijf ik kort de uitgangspunten van het toekomstscenario voor de kind- en gezinsbescherming, om de huidige ontwikkelingen te belichten en meteen de context van het actieonderzoek te schetsen.

4.1 Uitgangspunten van het scenario

Het toekomstscenario voor kind- en gezinsbescherming heeft als eerste uitgangspunt dat naar zowel de kinderen als hun ouders wordt gekeken. Het scenario richt zich niet alleen op de bescherming van kinderen, maar ook op het welzijn van volwassenen. Volwassenen spelen een belangrijke rol in het creëren van een veilige omgeving voor hun kinderen. Zo heeft het welzijn van de ouders direct invloed op het welzijn van de kinderen. Het toekomstscenario beoogt daarom alle gezinsleden individueel te ondersteunen en tegelijk oog te hebben voor de bredere dynamiek binnen het gezin. Ook erkent het toekomstscenario dat geweld en onveiligheid een probleem kunnen zijn binnen relaties zonder kinderen en daar ook hulp en bescherming nodig is. Ik richt me in deze openbare les op het beschermen van kinderen in onveilige thuissituaties en ga dus niet specifiek in op de aanpak van geweld in relaties zonder kinderen.

Een ander uitgangspunt van het toekomstscenario is dat het lokale (wijk)team dicht bij de kinderen en de volwassenen staat om hulp te verlenen. Binnen dit lokale team hebben gezinsleden één vast contactpersoon, die een brede blik heeft en basiskennis van jeugd- en volwassenproblematiek, hulp, bestaanszekerheid, voorschoolse voorzieningen,

onderwijs, huisvesting en vrouwenopvang. Als het nodig is, dan kan deze professional uit het lokale team samenwerken met een professional uit een regionaal veiligheidsteam. De regionale veiligheidsteams zijn nog in ontwikkeling en zullen specialistische expertise in huis hebben met betrekking tot ontwikkelingsbedreiging en veiligheid, en ze krijgen aanvullende bevoegdheden ten opzichte van het lokale team (Helmich, 2021). Professionals uit de lokale teams, regionale veiligheidsteams en specialistische aanbieders werken volgens het toekomstscenario samen aan duurzame veiligheid in het gezin, in nauw contact met de gezinsleden. Als het lokale team en het regionale veiligheidsteam samen optrekken, dan kan een gezin een vast duo als contactpersoon krijgen, dat langdurig betrokken blijft.

4.2 Leidende principes in het scenario

Het toekomstscenario kent vier leidende principes: gezinsgericht, eenvoudig, rechtsbeschermend & transparant en lerend. Deze vier principes licht ik kort toe.

Gezinsgericht

De hulpverlening richt zich op gezinnen, en heeft daarbij dus oog voor alle gezinsleden. Er is aandacht voor zowel de kinderen als de volwassenen en hun voorgeschiedenis. Maar bij ernstige zorgen over de veiligheid in de thuissituatie handelen professionals altijd eerst in het belang van het kind. In de aanpak wordt integraal gewerkt, waarbij hulp, zorg en aandacht voor bestaanszekerheid met elkaar worden gecombineerd, met steun vanuit het eigen netwerk van het gezin. Professionals proberen gedwongen maatregelen zoveel mogelijk te voorkomen en nemen beslissingen in samenspraak met alle betrokkenen. Ze werken vanuit de visie gefaseerd samenwerken aan veiligheid (zie paragraaf 3.2 onder 'Passende expertise op het juiste moment'). Het landelijk programmeerteam van het toekomstscenario ontwikkelt samen met partners een breed handelingskader voor professionals; dit kader is nog in de conceptfase en niet gepubliceerd.

Eenvoudig

Er is altijd een professional vast betrokken bij het kind en het gezin, die zorg en ondersteuning biedt, zonder overdrachten aan andere professionals. Experts op het gebied van veiligheid of andere relevante problematieken worden betrokken en blijven dit zolang dat nodig is. Maar het aantal professionals dat bij een gezin betrokken is, vermindert ten opzichte van het oude hulpverleningsscenario. Hulp is dichtbij en toegankelijk, met aandacht voor de verbinding tussen zorg en veiligheid.

Rechtsbeschermend en transparant

Transparante procedures voor zowel vrijwillige als gedwongen maatregelen en klachten borgen de rechtsbescherming en rechtsgelijkheid. Het is voor de gezinsleden altijd duidelijk of er sprake van een vrijwillig of gedwongen kader is en ook weten ze wat hun rechten en verantwoordelijkheden zijn. De professionals nemen hun besluiten zorgvuldig, met hoor en wederhoor. Het is duidelijk waar de kinderen en de volwassenen terecht kunnen voor advies en ondersteuning in hun omgeving. Communicatie is feitelijk, begrijpelijk en helder.

Lerend

Continu leren en reflecteren is een essentieel onderdeel van het dagelijks werk volgens het toekomstscenario. Alle betrokkenen richten zich op voortdurende verbetering. Er wordt gewerkt aan de opbouw van een kennis- en leerinfrastructuur op landelijk, regionaal en lokaal niveau, met ruimte voor innovatie en vakontwikkeling. En er is een sterke verbinding tussen praktijk, onderzoek en onderwijs; daar zet het toekomstscenario op in, omdat de nieuwe werkwijze tot stand komt door van de ervaringen van professionals in de proeftuinen te leren.

4.3 Integraal werken in proeftuinen

In 2024 is in elf proeftuinen ervaring opgedaan met het werken volgens de uitgangspunten uit het toekomstscenario voor kind- en gezinsbescherming. Een aantal van deze proeftuinen gaat hier in 2025 mee verder. In de proeftuinen wordt onderzocht hoe het lokale team en het regionale veiligheidsteam de verschillende veiligheidsvraagstukken binnen gezinnen kunnen aanpakken en behandelen. Ook wordt in de proeftuinen aan specifieke opdrachten gewerkt, zoals aan de samenwerking met volwassenen-GGZ en specialistische jeugdzorg, de ontwikkeling van een cliëntregistratiesysteem en het structureel inzetten van ervaringsdeskundigheid op verschillende niveaus. De ervaringen uit de proeftuinen geven inzicht in wat werkt en wat niet, zij dienen als voeding voor aanpassingen en laten zien welke kennis nog ontbreekt. Zo spelen de ervaringen van kinderen, gezinnen en andere betrokkenen een belangrijke rol in het leer- en ontwikkelingsproces binnen de proeftuinen. Er is nog geen inzicht in de effecten op de langere termijn van de aangepaste werkwijze, door de beperkte looptijd van de proeftuinen.

Toekomst

je niet hier...

Ook al b

Bloemen bloeien
waar ze ruimte
krijgen.
Mensen ook.

Phil Bosmans

Ongemak als wezenlijk onderdeel van het werk

Uit gesprekken met professionals uit de proeftuinen van het toekomstscenario blijkt dat de nieuwe werkwijze verschillende uitdagingen met zich meebrengt. Het stoppen van het geweld en werken aan een daadwerkelijke, blijvende verandering in gezinnen met complexe problemen blijft een lastig proces. Professionals geven aan dat het vaak een kwestie is van twee stappen vooruit en één stap achteruit. De professionals, hun organisaties en de samenleving voelen de druk om effectief te handelen, om het geweld te stoppen en de veiligheid te herstellen. Een snelle oplossing lijkt dan vaak wenselijk, maar in de praktijk hoort het erbij dat professionals zich soms machteloos, onzeker of angstig voelen en niet altijd weten wat te doen. Dit wordt erkend in het concept-handelingskader voor professionals, dat stelt dat professionals zich bewust moeten zijn van het feit dat ze het soms mis kunnen hebben. Dit vereist voortdurende reflectie op hun eigen waarden, normen, werkwijze en vaardigheden en de door hen gekozen aanpak.

Het Verwey-Jonker Instituut, de Erasmus Universiteit, het Nederlands Jeugdinstituut en mijn lectoraat organiseren leersessies met professionals uit de proeftuinen van het toekomscenario, waarin de onzekerheid over het eigen handelen en ongemakkelijke situaties en gevoelens centraal staan. Het erkennen van ongemak als wezenlijk onderdeel van het werk kan een hulpmiddel voor de professionals zijn in het doorbreken van hun belemmerende patronen. Voorbeelden van deze patronen zijn het niet-benoemen van de knoop in hun maag, wat leidt tot onzekerheid; het eigen werkproces leidend maken, wat kan resulteren in strijd met samenwerkingspartners; of veel praten over verantwoordelijkheden, met irritatie tussen professionals als gevolg. In dit hoofdstuk beschrijf ik reflecties van professionals uit drie leersessies in 2024. Achtereenvolgens ga ik in op de moeite die het kost om te vertragen in de probleemanalyse en dus ook in het handelen, op een schurende samenwerking en op de behoefte aan het spreken van een gezamenlijke taal.

5.1 Vertragen en verdragen

Professionals geven aan dat ze bij een onveilige situatie de druk voelen om direct in te grijpen en door te pakken. De buitenwereld verwacht dat er actie ondernomen wordt, er kunnen perverse prikkels zijn die snel handelen aanmoedigen en handelen kan het ongemak bij de professionals zelf wegnemen. Want wat als er anders iets ernstigs gebeurt? Zij leggen uit: *“Vertragen en verdragen vraagt altijd meer van jezelf dan direct ingrijpen en doorpakken.”* Tegelijkertijd zijn ze kritisch: *“Je weet ook dat het niet*

werkt, dat het onveiligheid versterkt op de lange termijn. Het is voor jou veiliger, maar voor het kind niet.” Professionals geven aan dat ze de tijd nodig hebben (vertragen) om samen met de gezinsleden de complexiteit binnen het gezin te ontwarren: wie doet wat tegen wie en met welke gevolgen? En om samen te kijken hoe problemen zich tot elkaar verhouden en hoe ze elkaar versterken en om vast te stellen wat er daadwerkelijk nodig is. Kortom, om zorg op maat te kunnen bieden die aansluit bij het gezin.

“Vertragen is iets anders dan niets doen”, benadrukt een professional. Het creëert ruimte om samen met de betrokken professionals en gezinsleden te bepalen wat er echt speelt in het gezin en gezamenlijk gedragen beslissingen over een hulpverleningsplan te nemen. De expliciete betrokkenheid van de ouders en kinderen bij deze analyse helpt voorkomen dat zij het gevoel hebben dat de problemen zoals de professionals die definiëren, niks met hun situatie te maken hebben (Steketee & Doelman, 2024). Tevens zorgt het ervoor dat zij de regie behouden over hun leven en de keuzes die ze daarin maken.

Hoewel alle professionals het belang van een gezamenlijke analyse benadrukken, komt er uit gesprekken ook duidelijk naar voren dat de professionals in de proeftuinen niet allemaal dezelfde benadering hanteren. Er zijn wel enkele gedeelde waarden. Zo geven de professionals aan dat ze het erover eens zijn dat een gezamenlijke analyse voorkomt dat er snel naar oplossingen wordt gezocht, symptoombestrijding plaatsvindt of er een tunnelvisie ontstaat. De gezamenlijke analyse draagt volgens ieder bij aan het creëren van een gezamenlijk verhaal en richt zich op zowel risico- als beschermende factoren in het werken aan veiligheid, met aandacht voor alle gezinsleden. De professionals hebben echter verschillende opvattingen ten aanzien van wie de analyse uitvoert en in hoeverre professionals deze cyclisch moeten herhalen.

Professionals hebben de zorg dat vertragen in een onveilige situatie de onveiligheid vergroot, deze zorgen moeten zij verdragen. Een professional zegt: *“Een brede, gezamenlijke analyse; ja heel graag! Hoe houden we dan ook zicht op veiligheid?”* Het concept-handelingskader zegt hierover dat vraagstukken rondom veiligheid nooit de verantwoordelijkheid van één professional kunnen zijn, maar worden afgewogen via methodische samenwerking en structurele reflectie. Om de focus op veiligheid te houden, wordt in het concept-handelingskader verwezen naar de eerder besproken *Visie gefaseerd samenwerken aan veiligheid*. Vanuit deze visie werken professionals in de eerste fase aan *directe veiligheid*, door middel van concrete afspraken over hoe de gezinsleden escalatie kunnen voorkomen en wat de plegers en slachtoffers kunnen doen als de situatie toch escaleert. In de volgende fase wordt er gewerkt aan *stabiele veiligheid*, waarbij de onderliggende problemen worden aangepakt om een patroon van terugkerende onveiligheid te doorbreken. En ten slotte werken de professionals en gezinsleden aan het herstellen van de schadelijke gevolgen van wat er in het leven

van alle gezinsleden gebeurd is, om zo te werken aan *duurzame veiligheid*. En in al deze fasen staat samenwerking met de gezinsleden centraal, in het verzamelen, onderbouwen en wegen van informatie, het maken van een plan en het handelen (K. Lünemann, 2023). Professionals in de leersessies delen verschillende ervaringen over het werken via de visie voor gefaseerd samenwerken aan veiligheid. Voor sommige hulpverleners is het opstellen van een veiligheidsplan, zoals in de eerste fase beoogd, nog niet vanzelfsprekend. Andere zijn zeer gemotiveerd om via de visie te werken en doen dit ook al in de praktijk. Geregeld moeten zij echter aan het lokale veld of andere netwerkpartners uitleggen wat de *Visie gefaseerd samenwerken* aan veiligheid inhoudt, en hun handelen verantwoorden. Partners die hiermee nog niet bekend zijn, grijpen bij onveiligheid vaak sneller naar een jeugdbeschermingsmaatregel, terwijl professionals in de proeftuinen zorgvuldig willen onderzoeken of er geen andere oplossingen mogelijk zijn. Waar de professionals in de proeftuinen zich richten op verandering, is het bredere werkveld nog niet altijd op de hoogte van de ingezette veranderingen. Dit kan leiden tot verschillen van inzichten, wat de professionals in de proeftuinen als zwaar ervaren.

5.2 Schurende samenwerking

Met het toekomstscenario wordt beoogd dat professionals die bij een gezin betrokken zijn, nauw samenwerken met elkaar en met alle gezinsleden. De professionals ervaren regelmatig schuring in de samenwerking met andere professionals. Dit is het tweede terugkerende onderwerp in de leersessies.

Professionals geven aan dat spreken vanuit verschillende beroepsperspectieven en expertise enerzijds een duidelijke toegevoegde waarde heeft in het bieden van een effectievere aanpak. Het biedt steun om niet alleen volgens bestaande protocollen en richtlijnen te werken, maar meer te experimenteren en te doen wat 'echt' nodig is. Anderzijds kan de samenwerking vanuit verschillende domeinen ook voor spanningen zorgen, omdat de professionals het niet altijd met elkaar eens zijn over wat het beste is voor de gezinsleden. Ook kan elk gezinslid eigen ondersteuning of bescherming vragen en verschil in inzicht over prioritering kan tot spanningen tussen professionals leiden. Tenslotte werken professionals vanuit uiteenlopende soorten kennis, ervaring en leerstrategieën. Waar sommige professionals meer intuïtief werken vanuit wat zij ervaren dat nodig is, zijn er andere professionals die meer werken vanuit een theoretische basis over wat wel en niet werkt bij bepaalde problematiek. En waar de één zich laat leiden door protocollen en richtlijnen, wil de ander juist creatieve oplossingen vinden voor deze gezinnen die veelal al eerder vastgelopen zijn in de hulpverlening.

Dat het regelmatig schuurt tussen de professionals in de proeftuinen, hoeft niet negatief te zijn. Juist omdat het schuurt, moet er veel overlegd worden. Hierdoor zijn professionals uiteindelijk beter in staat om te bepalen wat er nodig is voor het gezin en de individuele gezinsleden. Een professionals vertelt: *"Je kunt ook samen vraagstukken*

afwegen. Dan werken we op een andere manier. niet advies geven over wat je het beste kunt doen, maar dan gaan we met elkaar om de tafel, wisselen we van mening, net zo lang tot we één scenario hebben dat we gaan uitvoeren. We maken dan afspraken over de werkwijze et cetera.”

Het samenwerken, zo geven de professionals aan, vraagt dus om meer dan een terugkerend overleg organiseren. Het gaat om elkaar leren kennen en vertrouwen. Een professional beschrijft: *“Het gaat om verbinding in de breedste zin van het woord. Je veilig voelen om kwetsbaar te zijn. Om fouten te mogen maken. Om als het ongemakkelijk is, daarbij stil te staan.”* In de leersessies met professionals hebben we de vergelijking gemaakt met een jazzorkest; dit is geïnspireerd op de verwijzing van Hans Boutellier naar jazzmuziek als georganiseerde vrijheid (Stam, 2018). Om als jazzorkest te kunnen improviseren is het van belang om op de hoogte te zijn van ieders mogelijke unieke bijdrage. Dit geldt ook voor professionals in de proeftuinen: ze kunnen niet gaan improviseren als ze elkaar nog niet verstaan. Sommige professionals geven aan dat dit, veelal na een zoektocht met flinke ups en downs, in een proeftuin op lokaal niveau goed werkt, vooral als een beperkt aantal professionals betrokken is. Het lijkt hen lastiger om een dergelijke intensieve samenwerking te realiseren als zij op regionaal niveau moeten gaan werken.

In het concept-handelingskader wordt benadrukt dat de regie, zoveel als mogelijk en gewenst, bij de gezinsleden blijft liggen. Maar professionals vragen zich af wat ze moeten doen als er sprake is van onveiligheid. Wanneer mogen ze ingrijpen en wie bepaalt dat? Werken in duo's (een professional van het lokale team en een professional van het regionale veiligheidsteam) levert veel op maar wat als de professionals onderling een verschil van mening hebben? Waar ligt het dossier? Een professional zegt: *“In onze proeftuin is er een duo, iemand van het lokale team en RVT, dat in het gezin staat en regie heeft over het traject van het gezin. Toch is wel de vraag: wat is nou regie? Hoe ziet die samenwerking er precies uit? Zoals ik het zie, ligt regie altijd bij dit duo, ook als het gaat om beoordeling en taxatie van veiligheid in het gezin. Idealiter is dit dus het geval, maar in de praktijk lukt dit niet altijd.”* Om in de analogie van het jazzorkest te blijven: professionals zoeken in de samenwerking met elkaar en het gezin naar een dirigent. Hierbij benadrukken professionals wel dat die regie in de samenwerking tussen professionals te maken heeft met bepaalde taken, maar dat de verantwoordelijkheid juist gezamenlijk moet blijven.

5.3 Behoefte aan een gezamenlijke taal

In de leersessies komt ten slotte aan de orde dat professionals niet dezelfde taal hanteren als het gaat over onveiligheid. Onveiligheid is altijd relatief. Een situatie is nooit onder alle omstandigheden zonder risico, en onveiligheid daarom niet eenduidig vast te stellen. Professionals maken vaak verschillende inschattingen van onveiligheid en ook ouders kunnen een situatie anders interpreteren.

Professionals zoeken naar wegen om samen betekenis te geven aan feiten en zorgen. Hierbij hebben zij behoefte aan een open gesprek met gezinsleden. Ze willen dat ouders de vrijheid voelen om aan te geven dat ze een situatie niet aankunnen door te luisteren, zonder te oordelen en zonder meteen in te grijpen. Een professional zegt: *“En wat als we meer ruimte geven aan de interpretatie van gezinsleden? Wat is hun idee van onveiligheid? Wat is hun werkelijkheid en hun taal daarvoor?”*

De insteek van deze gesprekken met plegers en slachtoffers leidt tot discussie tussen professionals. Sommige benadrukken het belang van het spreken over veiligheid omdat dit de nadruk legt op het toekomstperspectief van ouders en kinderen. Anderen geven aan dat geweld in gezinnen moeilijk te stoppen is en explicieter gesproken moet worden over de directe onveiligheid, dat wil zeggen: de leefsituatie van het kind en de feitelijke situatie van kindermishandeling in de vorm van agressie of juist het nalaten van zorg. Zij benadrukken dat veiligheid niet hetzelfde is als de afwezigheid van onveiligheid. Hier is nog geen overeenstemming over. Samenwerking vereist echter dat professionals dezelfde taal spreken, niet in de laatste plaats ten aanzien van onveiligheid. Wat noemen ze onveilig, en wat niet? Hoe zorgen we voor eenheid van taal in de samenwerking, ook met het lokale team?

5.4 Tot slot

De geschetste uitdagingen in paragraaf 5.1 tot en met 5.3 zijn bij uitstek vraagstukken die passen bij een hogeschool, waar praktijkgerichte kennis ontwikkeld wordt om daarmee (toekomstige) professionals op te leiden. In het volgende hoofdstuk beschrijf ik hoe ik hier vanuit mijn lectoraat aan beoog bij te dragen.

Bijdrage van het lectoraat

Via mijn lectoraat *Effectief beschermen van kinderen in onveilige gezinnen* wil ik bijdragen aan de ontwikkeling en verspreiding van kennis over het effectief beschermen van kinderen in gezinnen waar de veiligheid niet gewaarborgd is. Dit doe ik in lijn met de strategische agenda *Talent voor transitie* (Hogeschool Rotterdam, z.d.), waarmee Hogeschool Rotterdam investeert in de verbinding tussen onderwijs en onderzoek. Ik richt mijn praktijkgerichte onderzoek zodanig in dat de impact op zowel onderwijs als praktijk zo groot mogelijk is. Het onderzoeksteam ontwikkelt handvatten en modules die zowel in de beroepspraktijk als in het hoger onderwijs gebruikt zullen worden. Daarnaast gaan we als lectoraat op verschillende manieren (van leersessies met professionals tot een kennisreeks met webinars) in gesprek met professionals en studenten over de vraag hoe (toekomstige) professionals nog betere hulp en bescherming kunnen bieden aan kinderen die slachtoffer zijn van kindermishandeling.

In dit afsluitende hoofdstuk bespreek ik het praktijkgerichte onderzoek en de toepassing in de beroepspraktijk en het onderwijs van de kennis die uit het onderzoek voortvloeit.

6.1 Onderzoek

Samen met Majone Steketee (hoogleraar intergenerationele overdracht van geweld aan de Erasmus Universiteit Rotterdam) coördineer ik vanuit het lectoraat een onderzoeksprogramma in de proeftuinen die werken volgens de principes uit *Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming* (Helmich, 2021). Wij voeren dit onderzoeksprogramma uit met collega's van het Verwey-Jonker Instituut, Hogeschool Rotterdam en Erasmus Universiteit, in het bijzonder Mathilde Compagner, Katinka Lünemann, Milou Lünemann, Jildou van der Ploeg, Diana van Schilt en Sifra van Zijtveld.

Doel van dit programma is om te onderzoeken of de vernieuwende werkwijze uit het toekomstscenario leidt tot betere ervaringen en effecten van de geboden hulp bij de betrokken gezinnen. Voelen gezinnen zich gehoord en gesteund? Stopt het geweld? Verbetert de veiligheid? Is er aandacht voor herstel? En voelen gezinsleden zich weerbaarder naar de toekomst toe? Ook brengen we de ervaringen in kaart van de professionals die met deze gezinnen werken. Wat werkt er wel en wat werkt niet? Waarom is dat zo? Doen ze de goede dingen en doen ze die dingen goed? Hoe kunnen ze het ingewikkelde maar waardevolle werk nog meer kwaliteit geven? Waar zouden ze dan de eerste verandering moeten zien? En hoe houden ze bij welke stappen ze hebben gezet en waar die toe hebben geleid?

Centraal in het onderzoek staat: samen lerend doen wat werkt. Inzichten uit het onderzoeksprogramma bespreken we tussentijds met de professionals in de proeftuinen zodat ze meegenomen kunnen worden in de verdere doorontwikkeling. Zo draagt het onderwerp bij aan de strategische opgave 'vitale gemeenschap', een van de vier maatschappelijke opgaven die Hogeschool Rotterdam heeft gekozen als inhoudelijk speerpunt voor de komende jaren. Het onderzoeksprogramma bestaat uit drie onderdelen, met elk een eigen onderzoeksvraag en methodiek: een actieonderzoek, cohortstudie en langdurig onderzoek.

Actieonderzoek

Het eerste deelonderzoek is een actieonderzoek in negen proeftuinen. Hier onderzoeken we hoe de integrale aanpak van de problematiek in gezinnen in de praktijk gerealiseerd wordt. Door middel van participerende observaties, interviews met zowel cliënten als professionals en een dossieranalyse brengen we de werkwijze in de proeftuinen in kaart, vanaf het moment dat een gezin wordt aangemeld. Het actieonderzoek levert inzicht in hoe kind- en gezinsbescherming in de toekomst kan worden vormgegeven, met specifieke aandacht voor de werkzame elementen van integrale probleemanalyses en netwerksamenwerking.

Onderdeel van dit actieonderzoek is het promotieonderzoek van Stephanie van Eijl en postdoc-onderzoek van Eline Doelman. Zij maken in hun onderzoek gebruik van de *experience sampling methode* (ESM). Herstel in gezinnen met complexe problematiek verloopt vaak niet lineair, maar kent pieken en dalen in de beleving en het welzijn van mensen. Inzet van de ESM houdt in dat we met behulp van een dagboekstudie inzicht krijgen in de manier waarop kinderen reageren als zij iets naars meemaken, zoals huiselijk geweld. Hoe gaan jongeren hiermee om en welke coping strategieën hanteren zij? We gaan na hoe jongeren handelen in een onveilige thuissituatie als er sprake is van stress. Met deze informatie hopen we jongeren in de toekomst beter te kunnen helpen bij moeilijke situaties, omdat we zicht hopen te krijgen op hun ondersteuningsbehoeften en de rol die de hulpverlening daarin speelt of kan spelen.

De resultaten van dit actieonderzoek gebruiken we om het lerende proces van de professionals in de proeftuinen te ondersteunen en de professionaliteit te verbeteren. Het lerende proces houdt in dat we als team van onderzoekers een cyclisch proces organiseren, waarbij de onderzoeksbevindingen regelmatig worden teruggekoppeld naar de professionals in de proeftuinen. Samen reflecteren we op de uitvoeringspraktijk. Dit gebeurt zowel met de individuele proeftuinen die onderzocht worden, als in sessies met alle proeftuinen gezamenlijk. Samen onderzoeken we de impact van de onderzoeksresultaten op de werkwijze, bejegening en houding van professionals, die deze inzichten (waar mogelijk) direct inzetten in hun aanpak in de proeftuin.

Ook ontwikkelen we vanuit het lectoraat een *toolkit* gericht op het professioneel handelen en de professionele identiteit van professionals, op basis van de inzichten uit het actieonderzoek.

Cohortstudie

Het tweede deelonderzoek richt zich op de vraag wat de aanpak in de jeugdbescherming daadwerkelijk oplevert voor de gezinnen en de individuele gezinsleden. Lukt het om het geweld te stoppen en gaat het beter met de kinderen en volwassenen? In dit onderzoek volgen we een jaar lang twee soorten gezinnen. De eerste groep betreft gezinnen die zijn aangemeld bij het regionale veiligheidsteam in de proeftuinen van het toekomstscenario. De tweede groep betreft gezinnen waarvan een kind is aangemeld bij een gecertificeerde instelling voor het uitvoeren van een kindbeschermingsmaatregel, te weten een ondertoezichtstelling, eventueel in combinatie met een uithuisplaatsing van (één of meer van) de kinderen. Door middel van de cohortstudie volgen we de gezinnen over de tijd om te onderzoeken of er uiteindelijk sprake is van meer veiligheid en/of betere opvoedingsomstandigheden en of de aanpak bijdraagt aan het verbeteren van het welzijn van de kinderen. Met andere woorden: hoe effectief zijn we in het beschermen van kinderen die onveilig opgroeien? En wat kunnen we hierin nog weer verbeteren? Doordat de cohortstudie op drie verschillende plekken wordt uitgevoerd, te weten in de proeftuinen, in de reguliere aanpak van jeugdbescherming en in de aanpak van huiselijk geweld (instroom via Veilig Thuis) kunnen we onderzoeken of er verschillen zijn in de resultaten wat betreft de veiligheid en het welzijn van betrokkenen en de hulp die zij aangeboden krijgen.

Bijzonder aan het onderzoek naar de effectiviteit van de inzet van de jeugdbeschermingsketen is dat we gebruik maken van zelfrapportages. We vragen betrokken ouders en kinderen hoe het met hen gaat nadat zij aangemeld zijn bij het regionale veiligheidsteam of te maken hebben gehad met een kindbeschermingsmaatregel. Zij geven zelf aan of de veiligheid in het gezin is toegenomen door een afname van incidenten van kindermishandeling en hoe het staat met hun welzijn. Andere manieren van onderzoek doen, zoals het kijken naar administratieve uitkomsten (bijvoorbeeld het aantal gezinnen dat opnieuw instroomt in de jeugdbescherming of opnieuw wordt gemeld bij Veilig Thuis), hebben als nadeel dat zij leiden tot onderrapportage. Hoewel bij zelfrapportage sprake kan zijn van sociaal wenselijke antwoorden of van onderrapportage, zien we dat in zelfrapportage hogere cijfers van kindermishandeling gerapporteerd worden dan in de cijfers van Veilig Thuis of de *Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Grensoverschrijdend gedrag*, waarin cijfers door professionals worden gepresenteerd op basis van een schatting (Steketee et al., 2023; Steketee et al., 2020; Tierolf et al., 2014). Daarbij kunnen we in ieder geval concluderen dat de officiële cijfers beduidend lager liggen dan de cijfers bij zelfrapportage, wat doet vermoeden dat professionals slechts de top van de ijsberg in zicht hebben.

Met behulp van de cohortstudie onderzoeken we of de nieuwe werkwijze in de proeftuinen tot andere resultaten leidt. Dit geeft beleidsmakers en professionals handvatten om de werkpraktijk verder te verbeteren, met als doel meer gezinnen beter te ondersteunen in het realiseren van veiligheid en herstel.

Longitudinaal onderzoek

De derde deelstudie richt zich op de vraag hoe we op de lange termijn kunnen voorkomen dat kinderen, wanneer zij volwassen zijn en een eigen gezin hebben, opnieuw te maken krijgen met de jeugdzorg, maar dan als ouder. Als we de kinderen als ouder terugzien, dan is het weer misgegaan. Er zijn ook veel kinderen bij wie het als volwassene goed gaat. We willen inzicht krijgen in waarom zij wel in staat zijn de cirkel van intergenerationele overdracht van geweld te doorbreken. Dat inzicht kan handvatten bieden voor interventies. Hierbij besteden we expliciet aandacht aan de veerkracht van kinderen.

De term veerkracht (ofwel *resilience*) verwijst naar het vermogen om gezond te functioneren na blootstelling aan tegenspoed, en naar de capaciteiten die nodig zijn om te kunnen omgaan met significante tegenslagen (Grych et al., 2015). Veerkracht is het vermogen om na ingrijpende, negatieve ervaringen weer op te veren, goed te functioneren en mogelijk zelfs door te groeien. Veerkracht is niet iets wat mensen nu eenmaal hebben maar meer een eigenschap die ze kunnen ontwikkelen en versterken, een proces dus (Van Harmelen, 2022). Veerkrachtige kinderen maken gebruik van hun persoonlijke eigenschappen en vaardigheden (zoals probleemoplossend vermogen of gevoel voor humor), van hun sociale vaardigheden of van externe bronnen van steun (zoals de zorg van een betrouwbare volwassene, binnen of buiten het gezin). Veerkracht uit zich op verschillende terreinen, zoals (geestelijke) gezondheid, liefdevolle relaties en goede (school)prestaties (Lünnemann, Arslan et al., 2024). Het doel van deze studie is om inzicht te krijgen in hoe kinderen die te maken hebben met onveilige thuissituaties, hun veerkracht ontwikkelen.

6.2 Verbinding met de beroepspraktijk en het onderwijs

Het onderzoeksprogramma zoals beschreven in paragraaf 6.1, adresseert vraagstukken die voortkomen uit de dagelijkse beroepspraktijk van (jeugd)professionals. Door onderzoek te doen naar concrete uitvoeringspraktijken genereren we kennis die beoogt bij te dragen aan het verbeteren van zowel de beroepspraktijk als de opleidingen van hogescholen, te starten bij Hogeschool Rotterdam. Ik beschrijf de verschillende manieren waarop ik vanuit het lectoraat deze brug sla.

Leersessies met professionals

Ongeveer eens in de twee maanden organiseert het onderzoeksteam, in samenwerking met het Nederlands Jeugdinstituut, de in hoofdstuk 5 beschreven leersessies voor de professionals in de proeftuinen. Deze sessies brengen professionals uit verschillende

proeftuinen samen en richten zich op thema's die hen allen aangaan, zoals vraagstukken rondom vertragen en verdragen, schurende samenwerking en het ontwikkelen van een gezamenlijke taal voor het spreken over onveiligheid. Na elke sessie verwerken we de inzichten in een infographic. Deze infographics bevatten naast opbrengsten en inzichten ook hulpbronnen (met links naar verdiepende informatie) en helpende vragen om het gesprek met collega's voort te zetten. De infographics worden gedeeld met de professionals en hun organisaties. Daarnaast organiseren we sessies in specifieke proeftuinen, waarin we dieper in kunnen gaan op onderwerpen die binnen een bepaalde proeftuin spelen. Beleidsmakers van het landelijk programmateam van het toekomstscenario nemen regelmatig deel aan deze sessies, waardoor de inzichten ook bijdragen aan landelijke ontwikkelingen.

Collegereeks

Elke twee maanden wordt vanuit het lectoraat een webinar georganiseerd met één of meerdere sprekers uit de wetenschap en de beroepspraktijk, in het kader van de collegereeks 'Effectief beschermen van kinderen in onveilige gezinnen'. Deelnemers zijn in de eerste plaats professionals van Jeugdzorg Nederland, de Raad voor de Kinderbescherming en het Leger des Heils, maar ook docenten en studenten van Hogeschool Rotterdam worden uitgenodigd en sluiten aan. De onderwerpen die in de webinars tot nu toe aan bod zijn gekomen, omvatten onder andere psychische problematiek bij ouders, het doorbreken van de intergenerationele overdracht van geweld in gezinnen, de afstemming tussen justitie en zorg, en het recht op veiligheid versus het recht op omgang bij complexe scheidingen.

Onderwijs in de bachelor Social Work en de master Stadspedagogiek

Ten slotte werkt het lectoraat nauw samen met verschillende bevoegde docenten van Hogeschool Rotterdam om de kennis over de aanpak van kindermishandeling verder te integreren in het curriculum van de bachelor Social Work en de master Stadspedagogiek. In dit kader zijn onder anderen studenten van de minor Geweld nu aangesloten bij de Augeo Academy, waardoor zij hun kennis en vaardigheden kunnen verdiepen via lesmaterialen van onder andere de online cursus 'Leren signaleren', verdiepende cursussen zoals 'Stress-sensitief communiceren' en gespreksoefeningen en rollenspellen voor in de klas. Bij deze lesmaterialen wordt tevens een docentenhandleiding aangeboden. Daarnaast organiseren we studiebezoeken, bijvoorbeeld aan Filomena, het centrum voor huiselijk geweld en kindermishandeling in Rotterdam Rijnmond, waar studenten ook afstudeeronderzoek kunnen doen.

Tot slot

Deze initiatieven zijn nog volop in ontwikkeling en ik kijk ernaar uit om ze verder uit te werken. Iedere collega die hierin wil samenwerken, nodig ik van harte uit om mee te doen!

Over de lector

Roos de Wildt (1983) studeerde culturele antropologie aan de Universiteit Utrecht. Zij is in 2018 gepromoveerd in culturele criminologie aan de Universiteit Utrecht en Universität Hamburg, op onderzoek naar mensenhandel tijdens de VN-vredesmissie in naoorlogs Kosovo. Na haar promotie was zij werkzaam bij kinderrechtenorganisatie Defence for Children en als docent bij de secties Culturele Antropologie en Criminologie aan de Universiteit Utrecht. Vervolgens is zij aan de slag gegaan als senior onderzoeker bij het Verwey-Jonker Instituut, een functie die zij ook naast haar rol als lector vervult. In deze hoedanigheid heeft zij de laatste jaren in binnen- en buitenland kwalitatief onderzoek verricht. Centraal in haar werk staat het doorbreken van geweld in afhankelijkheidsrelaties, zoals huiselijk geweld, seksueel geweld en mensenhandel. Zo heeft zij recentelijk onderzoek gedaan naar laagdrempelige hulp voor slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties. Op dit moment onderzoekt zij de nieuwe gezinsgerichte manier van werken in verschillende proeftuinen die worden ondersteund door de uitgangspunten uit het toekomstscenario kind- en gezinsbescherming. In haar rol als lector aan Hogeschool Rotterdam richt De Wildt zich op de jeugdbeschermingsketen ter bevordering van een gezonde ontwikkeling van kinderen in onveilige gezinnen.

Dankwoord

"Ben je je ervan bewust dat je zo'n tachtig keer een vervoeging van het woord 'samen' gebruikt in deze tekst?", schreef een van de mensen die zo aardig was om deze openbare les in concept tegen te lezen. Hij had gelijk, ik schrijf eindeloos over dat we samen geweld in gezinnen moeten durven zien en benoemen, en over het belang van samenwerkende professionals en samen optrekken met ouders en kinderen. Ook in dit dankwoord kan ik er niet omheen: deze openbare les is het resultaat van een gezamenlijke inspanning van velen. Ik ben dankbaar voor de steun van een heleboel mensen, van wie ik er hier een aantal noem.

Allereerst wil ik alle kinderen en volwassenen bedanken die hun ervaringen met kindermishandeling hebben willen delen. Dat is niet makkelijk. Dankzij jullie verhalen begrijpen we steeds beter wat onveiligheid thuis met mensen doet en wat hen kan helpen. Een speciaal woord van dank gaat uit naar de jongeren van de jongerentaskforce van Augeo. Dank jullie wel, jullie verhalen en beelden kleuren dit boekje, en laten zien hoe belangrijk het is om ons in te blijven zetten voor een veilige toekomst.

Ik wil daarnaast de professionals bedanken die zich dagelijks inzetten voor het ondersteunen en beschermen van kinderen in onveilige thuissituaties, en ook nog tijd vrij maken om daar met mijn collega's en mij op te reflecteren. Jullie werk is vaak uitdagend en soms ongemakkelijk, maar van cruciaal belang voor het welzijn van veel kinderen. Jullie toewijding verdient alle lof.

Mijn dank gaat ook uit naar al mijn geweldige collega's bij het Verwey-Jonker Instituut. Majone Steketee, je gaf me ooit het boek *Great circle*, waarin Maggie Shipstead schrijft: *"Does she regret the flight? She decides she doesn't. She would have peered out of the cockpit and into something bottomless and unfathomable sooner or later. At some point she would have found the edge of her own courage. There is nothing for it but to adjust, be humbled. So she is not exactly who she had thought. So what. She will be someone different."* Nu wil ik onze onderzoeken geenszins vergelijken met de solovlucht om de wereld die Shipstead hier beschrijft, maar ze doet me denken aan jouw kracht, waarin je me meeneemt met zelfrelativering en humor. Katinka Lünemann, jouw passie om je in te zetten voor slachtoffers van kindermishandeling en partnergeweld is ongeëvenaard. Ik leer zo veel van je. Frouke Sondeijker, je bent mijn rots in de branding. Ten slotte Milou Lünemann, Mathilde Compagner, Jildou van der Ploeg en Liselotte van Loon: dank voor de ontzettend fijne samenwerking.

Dank aan de collega's van Hogeschool Rotterdam voor het warme welkom. In het bijzonder Frans Spierings, bedankt voor je steun en vertrouwen in de ontwikkeling van dit lectoraat, en Diana van Schilt, Patrick Pronk en Floortje van Ree, veel dank voor jullie enthousiasme en betrokkenheid.

Dan mijn geweldige vriendinnen Nikkie Wiegink, Sofie Smeets en Oka Storms. Ik zie ons fietsen door de Terschellinger duinen, soms in een buitje, vaak in de stralende zon. Het maakt niet uit, samen komen we altijd aan bij zee. Karin van Bommel, omdat de injera nog lang niet op is en met niemand zo goed smaakt. En Suzet Runhaar, al zo lang veel meer dan de buurvrouw.

Mijn dankbaarheid gaat uit naar mijn familie en vooral Ellen Bakker, Piet de Wildt, Emmy Kanon, Pieterneel Broos, Fleur Zwemmer, Simon de Wildt en Rong Zwemmer. Dank voor jullie onvoorwaardelijke steun en het creëren van schrijftijd door jullie liefdevolle zorg voor de jongens. En tot slot mijn allerliefste dank aan Tijn, Manuel en Casper. Jullie bieden mij een thuis zoals ik iedereen wens.

Literatuurlijst

- Addis, M. E., & Mahalik, J. R. (2003). Men, masculinity, and the contexts of help seeking. *American Psychologist*, 58(1), 5. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.58.1.5>
- Akkersmans, M., Gielen, W., Kloosterman, R., Moons, E., Reep, C., & Wingen, M. (2020). *Prevalentiemonitor huiselijk geweld en seksueel geweld 2020*. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Alink, L. (2013). Oratie: kindermishandeling beter in beeld. *Pedagogiek*, 33(3), 191-208.
- Alink, L., Van IJzendoorn, R., Bakermans-Kranenburg, M., Pannebakker, F., Vogels, T., & Euser, S. (2011). *Kindermishandeling in Nederland anno 2010: De tweede nationale prevalentiestudie van mishandeling van kinderen en jeugdigen* (NPM - 2010). Leiden University en TNO. Geraadpleegd op 20 december 2024, van <http://resolver.tudelft.nl/uuid:bbbc0910-2d61-4c9e-978f-31fec71533dd>
- Alink, L., Prevoo, M., Van Berkel, S., Linting, M., Klein Velderman, M., & Pannebakker, F. (2018). *NPM 2017: Nationale prevalentiestudie mishandeling van kinderen en jeugdigen* [Netherlands' prevalence study on maltreatment of children and youth]. Leiden University en TNO. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/2241/2668G_volledige_tekst_tcm28-373868.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Augeo. (2015). *Toxische stress*. Geraadpleegd op 20 december 2024, van <https://www.augeo.nl/-/media/Files/Bibliotheek/Augeo-Toxische-Stress.ashx>
- Augeo. (z.d.). *Wat is Handle with Care?* Geraadpleegd op 20 december 2024, van <https://www.augeo.nl/nl-nl/handle-with-care/wat-is-handle-with-care/>
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. General Learning.
- Barendregt, C., Martinelli, T., Van Straaten, B., Collij, T., & Nagelhout, G. (2021). *Acceptatie van vrijwillige hulpverlening door plegers van huiselijk geweld: Exploratie van hulpaanbod en (rand)voorwaarden van goede hulpverlening*. IVO.
- Barnahus Network. (z.d.). *Child-friendly centres for abuse victims*. Geraadpleegd op 30 oktober 2024, van <https://www.barnahus.eu/en>
- Bicanic, I., & van Minnen, A. (2018). *Jongens en mannen als slachtoffer van seksueel geweld*. PsyXpert. Geraadpleegd op 20 december 2024, van https://seksuelegezondheidamersfoort.nl/wp-content/uploads/2018/11/jongens_mannen_slachtoffer-seksueel-misbruik-2018.pdf
- Black, D. S., Sussman, S., & Unger, J. B. (2010). A further look at the intergenerational transmission of violence: Witnessing interparental violence in emerging adulthood. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(6), 1022-1042. <http://doi.org/10.1177/0886260509340539>

- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. Basic Books.
- Braga, T., Gonçalves, L. C., Basto-Pereira, M., & Maia, A. (2017). Unraveling the link between maltreatment and juvenile antisocial behavior: A meta-analysis of prospective longitudinal studies. *Aggression and Violent Behavior, 33*, 37–50. <http://doi.org/10.1016/j.avb.2017.01.006>
- Burgess, R. L., & Akers, R. L. (1966). A differential association-reinforcement theory of criminal behavior. *Social Problems, 14*(2), 128. <https://doi.org/10.2307/798612>
- Carr, A., Duff, H., & Craddock, F. (2020). A systematic review of reviews of the outcome of noninstitutional child maltreatment. *Trauma, Violence, & Abuse, 21*, 828–843. <http://doi.org/10.1177/1524838018801334>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023, 14 december). *Impactmonitor aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling 2023*. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2023/impactmonitor-aanpak-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling-2023>
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. (2024, 22 oktober). *Strafbaar stellen psychisch geweld*. Geraadpleegd op 20 december 2024, van <https://hetccv.nl/strafbaar-stellen-psychisch-geweld/>
- Chan, K. L., Chen, Q., & Chen, M. (2021). Prevalence and correlates of the co-occurrence of family violence: A meta-analysis on family polyvictimization. *Trauma, Violence & Abuse, 22*(2), 289–305. <https://doi.org/10.1177/1524838019841601>
- Chapman, D., Dube, S., & Anda, R. (2007). Adverse childhood events as risk factors for negative mental health outcomes. *Psychiatric Annals, 37*(5), 359–364. <https://doi.org/10.3928/00485713-20070501-07>
- Davies, P. T., Martin, M. J., Sturge-Apple, M. L., Ripple, M. T., & Cicchetti, D. (2016). The distinctive sequelae of children's coping with interparental conflict: Testing the reformulated Emotional Security Theory. *Developmental Psychology, 52*(10), 1646–1665.
- Defence for Children Nederland. (2022, 5 december). *Defence for Children pleit voor een landelijk dekkend netwerk van Barnahus-locaties in Nederland*. Geraadpleegd op 30 oktober 2024, van <https://www.defenceforchildren.nl/actueel/nieuws/familie/2022/defence-for-children-pleit-voor-een-netwerk-van-barnahus-locaties-in-nederland/>
- Derksen, E., Kennis, M., Kloosterman, R., Moons, E., & Peters, V. (2024) *Prevalentiemonitor Huiselijk Geweld en Seksueel Grensoverschrijdend gedrag*. Wetenschappelijk Onderzoek en Datacentrum en Centraal Bureau voor de Statistiek.
- De Ruiters, E. (2019). Zal ik wel of niet vertellen over wat thuis gebeurt? *Augeo Magazine, 15*. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van <https://www.augeomagazine.nl/geheimen-augeo-magazine-15/achtergrond-zal-ik-wel-of-niet-vertellen-over-wat-thuis-gebeurt>
- De Vogel, V., & Uzieblo, K. (2020). Geweld in tijden van corona: Hoe de COVID-19 pandemie het stereotype denken over huiselijk geweld nog duidelijker blootlegt. *De Psycholoog, 10*, 23–30.

- De Wildt, R., Steketee, M., & Compagner, M. (2023). *Laagdrempelige hulp voor slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2023/03/122030_Laagdrempelige-hulp.pdf
- Doelman, E., Luijk, M., Haen Marshall, I., Jongerling, J., Enzmann, D., & Steketee, M. (2023). The association between child maltreatment and juvenile delinquency in the context of Situational Action Theory: Crime propensity and criminogenic exposure as mediators in a sample of European youth? *European Journal of Criminology*, 20(2), 528-547. <https://doi.org/10.1177/14773708211013300>
- Dijkstra, S., & Baeten, P. (2003). In de herinnering gekerfd: Kinderen als getuige van geweld tussen hun ouders. *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 3, 237-254.
- Eichelsheim, V., Coomans, A., Blokland, A., Van de Weijer, S., Van Deuren, S., & Van Dijk, M. (2021). *Burgers vanaf eerste lockdown belangrijkste melders huiselijk geweld*. Geraadpleegd op 18 december 2024, van <https://nscr.nl/burgers-vanaf-eerste-lockdown-belangrijkere-melders-huiselijk-geweld/>
- Evans, S. E., Davies, C., & DiLillo, D. (2008). Exposure to domestic violence: A meta-analysis of child and adolescent outcomes. *Aggression and Violent Behavior*, 13(2), 131-140. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2008.02.005>
- Finkelhor, D., Ormrod, R. K., & Turner, H. A. (2007). Poly-victimization: A neglected component in child victimization. *Child Abuse & Neglect*, 31(1), 7-26. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2006.06.008>
- Groen, M. & Van Lawick, J. (2020). *Intieme oorlog: Over de kwetsbaarheid van familiere-laties*. Van Genneep.
- Grych, J.H., Hamby, S., & Banyard, V.L. (2015). The Resilience Portfolio Model: Understanding healthy adaptation in victims of violence. *Psychology of Violence*, 5(4), 343-354. <https://doi.org/10.1037/a0039671>
- Helmich, W. (2021). *Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming*. Experts in Media en Maatschappij. Geraadpleegd op 20 december 2024, van <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-79dad0a9-c043-4a8b-8d15-f65d288242d2/pdf>
- Hoefnagels, C. (2019). *Kindermishandeling: het houdt wel op, maar niet vanzelf* [Post]. LinkedIn. Geraadpleegd op 20 december 2024, van <https://www.linkedin.com/pulse/kindermishandeling-het-houdt-wel-op-maar-niet-vanzelf-cees-hoefnagels/>
- Hoefnagels, C., Onrust, S., Van Rooijen, M., Jonkman, H., Van Spanje-Hennes, A., & Bree-man, L. D. (2021). Changing the classroom climate to lower the threshold for child abuse and neglect self-disclosure: A non-randomized cluster controlled trial. *Children and Youth Services Review*, 130, Article 106196. <https://doi.org/10.1016/j.chil-dyouth.2021.106196>
- Hogeschool Rotterdam. (z.d.). *Talent voor transitie: Hoger beroepsonderwijs en praktijk-gericht onderzoek voor de samenleving van morgen: Strategische agenda 2023-2028*. Geraadpleegd op 20 december 2024, van <https://www.hogeschoolrotterdam.nl/globalassets/documenten/hogeschool/over-ons/talent-voor-transitie---strategische-agenda-2023---2028.pdf>

- Holt, S., Buckley, H., & Whelan, S. (2008). The impact of exposure to domestic violence on children and young people: A review of the literature. *Child Abuse & Neglect*, 32(8), 797–810. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2008.02.004>
- Howerton, A., Byng, R., Campbell, J., Hess, D., Owens, C., & Aitken, P. (2007). Understanding help seeking behaviour among male offenders: Qualitative interview study. *The BMJ*, 334(7588), 303. <https://doi.org/10.1136/bmj.39059.594444.AE>
- Huesmann, L. R., Dubow, E. F., & Boxer, P. (2011). The transmission of aggressiveness across generations: Biological, contextual, and social learning processes. In P. R. Shaver, & M. Mikulincer (Eds.). *Human aggression and violence: Causes, manifestations, and consequences* (pp. 123–142). American Psychological Association.
- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. (2019). *Kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd: Toezicht bij de jeugdbescherming en jeugdreclassering*.
- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. (2020). *Voortgangsrapportage kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd*. <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-9122a872-af60-4de2-8230-e1a8d34f83a4/pdf>
- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. (2021). *Kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd: Landelijk rapport 2021 vervolgtoezicht*.
- Jeugdwet. (2014, 1 maart). Overheid.nl. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0034925/2023-01-01>
- Kempe, C. H., Silverman, F. N., Steele, B.F., Droegemueller, W., & Silver H. K. (1962). The battered-child syndrome. *Journal of the American Medical Association*, 181, 17-24
- Lamers-Winkelmann, F. (2006). Kindermishandeling: Over verloren geloof, hoop en liefde (oratie). *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 45(10), 437–448
- Levenson, J. S., Willis, G. M., & Vicencio, C. P. (2017). Obstacles to help-seeking for sexual offenders: Implications for prevention of sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 26(2), 99–120. <http://doi.org/10.1080/10538712.2016.1276116>
- Lünnemann, K. D. (2023). *Verskillend perspectief, samen kijken: Over kindermishandeling, geweld in relaties en systeemgerichte bescherming*. Hogeschool Utrecht. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2023/08/119470_Verskillend-Perspectief-Samen-Kijken_S.pdf
- Lünnemann, K. D., Compagner, M., Stekete, M., & de Wildt, R. (2023). *Op zoek naar beschermingsarrangementen bij huiselijk geweld: Een onderzoek naar samenwerking huiselijk geweld in Zaanstreek-Waterland*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2023/04/119430_Op-zoek-naar-beschermingsarrangementen.pdf
- Lünnemann, K. D., & Lünnemann, M. (2022). *Integrale behandeling van gezinsleden bij huiselijk geweld: Procesevaluatie Switch*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2022/09/120370_Integrale-behandeling-van-gezinsleden-bij-huiselijk-geweld.pdf
- Lünnemann, K. D., Vermeulen, A., & Voorwinden, M. (2020). *Complexe problemen vragen onorthodoxe oplossingen: Rotterdamse aanpak huiselijk geweld*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/119008_Complexe_problemen_vragen_WEB-1.pdf-1.pdf

- Lünnemann, M. (2023). *From harm to hope: Unraveling the intergenerational transmission of family violence*. [Doctoral thesis, Erasmus University Rotterdam]. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://pure.eur.nl/ws/portalfiles/portal/93210697/proefschrift_zonder_embargo_hfd_6478f9739a0d9.pdf
- Lünnemann, M, Arslan, I., & Steketee, M. (2024). *Veerkrachtig functioneren van jongeren: Verkennend onderzoek naar elementen van veerkrachtig functioneren bij jongeren die wel en geen kindermishandeling meemaken*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2024/11/221280_Veerkrachtig-functioneren-jongeren.pdf
- Lünnemann, M., Van der Ploeg, J., Lünnemann, K., & De Wildt, R. (2024). *Laagdrempelige en langdurige hulp aan slachtoffers van complex huiselijk geweld: Procevaluatie Filomena*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2024/10/122690_Laagdrempelige-langdurige-hulp-aan-slachtoffers-van-complex-huiselijk-geweld.pdf
- Mandel, D. (2024). *Stop blaming mothers and ignoring fathers: How to transform the way we keep children safe from domestic violence*. Legitimus Media.
- Meijer, Y. (2018). *Kiekeboem! Hulp aan het jonge kind dat opgroeit in stress en geweld*. SWP
- Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2024, 16 oktober). Psychisch geweld wordt strafbaar. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2024/10/16/psychisch-geweld-wordt-strafbaar>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, & Ministerie van Justitie en Veiligheid. (2023, 29 augustus). *Rijksoverheid start campagne tegen geweld in huiselijke kring en stimuleert omstanders het gesprek aan te gaan*. Rijksoverheid.nl. Geraadpleegd op 15 november 2024, van <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/08/29/rijksoverheid-start-campagne-tegen-geweld-in-huiselijke-kring-en-stimuleert-omstanders-het-gesprek-aan-te-gaan>
- Moylan, C. A., Herrenkohl, T. I., Sousa, C., Tajima, E. A., Herrenkohl, R. C., & Russo, M. J. (2010). The effects of child abuse and exposure to domestic violence on adolescent internalizing and externalizing behavior problems. *Journal of family violence*, 25(1), 53–63. <https://doi.org/10.1007/s10896-009-9269-9>
- Neller, D. J., Denney, R. L., Pietz, C. A., & Thomlinson, R. P. (2005). Testing the trauma model of violence. *Journal of Family Violence*, 20(3), 151–159. <http://doi.org/10.1007/s10896-005-3651-z>
- Pels, T., Lünnemann, K., & Steketee, M. (2011). *Opvoeden na partnergeweld: Ondersteuning van moeders en jongeren van diverse afkomst*. Van Gorcum.
- Schellingerhout, R., & Ramakers, C. (2017). *Scholierenonderzoek kindermishandeling 2016*. ITS, Radboud Universiteit. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/2237/2668B_Volledige_Tekst_tcm28-257873.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Sijtsema, J. J., Stolz, E. A., & Bogaerts, S. (2020). Unique risk factors of the co-occurrence between child maltreatment and intimate partner violence perpetration. *European Psychologist*, 25(2), 122–133. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000396>

- Sondeijker, F., Steketeer, M., Tierolf, B., Compagner, M., & Lünemann, M. (2023). *Werkzame elementen MDA++ aanpak. Eindrapport monitoringsonderzoek naar de aanpak in 5 regio's*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2023/03/219400_Werkzame-elementen-MDA.pdf
- Stam, C. (2018, 23 mei). *Hans Boutellier. Het wijkteam werkt als een jazzband*. Zorg en Welzijn. <https://www.zorgwelzijn.nl/hans-boutellier-het-wijkteam-werkt-als-een-jazzband/>
- Steketeer, M. (2017). *De olifant in de (kinder)kamer. Intergenerationele overdracht van geweld in gezinnen: Hoe doorbreken we de cirkel?* Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van <https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/de-olifant-in-de-kinder-kamer-2.pdf>
- Steketeer, M., & Doelman, E. (2024). Vertragen en verdragen: werkzame elementen in de aanpak van onveiligheid in gezinnen met meervoudige en complexe problematiek. *Jeugd in Ontwikkeling*, 4, <https://doi.org/10.54447/JiO.18376>
- Steketeer, M., Tierolf, B., Lünemann, K., & Lünemann, M. (2020). *Kwestie van lange adem: Kan huiselijk geweld en kindermishandeling echt stoppen?* Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2021/02/216037_Kwestie_van_lange_adem-WEB.pdf
- Steketeer, M., Van Loon-Dijkers, L., Lünemann, M., Dusault, Y., & Tierolf, B. (2023). *Huiselijk geweld: een complex en hardnekkig probleem: Derde Cohortstudie: Resultaten van de aanpak partnergeweld en kindermishandeling*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2023/09/220520_Huiselijk-geweld-een-complex-en-hardnekkig-probleem.pdf
- Ten Berge, I., Addink, A., De Baat, M., Bartelink, C., Van Rossum, J., & Vinke, A. (2012). *Stoppen en helpen: een adequaat antwoord op kindermishandeling*. Nederlands Jeugdinstituut en SWP. Geraadpleegd op 20 december 2024, van <https://www.nji.nl/uploads/2021-06/Boek-stoppen-en-helpen.pdf>
- Thiara, R. K., & Humphreys, C. (2017). Absent presence: The ongoing impact of men's violence on the mother-child relationship. *Child & Family Social Work*, 22(1), 137-145. <https://doi.org/10.1111/cfs.12210>
- Tierolf, B., Lünemann, K., & Steketeer, M. (2014). *Doorbreken geweldspatroom vraagt gespecialiseerde hulp: Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/1366_Doorbreken-geweldspatroom-vraagd-gespecialiseerde-hulp_Web-2.pdf
- Universiteit van Vlaanderen. (2020, 5 november). *Wat doet mishandeling met een kinderbrein?* [Video]. YouTube. Geraadpleegd op 20 december 2024, van https://www.youtube.com/watch?v=cENXlup_B6w&t=28s
- Van Arum, S., Mobach, C., & Stolzenbach, R. (2021). *Focus op de pleger - deel van het geheel. Bouwstenen plegeraanbod in vrijwillig kader huiselijk geweld en kindermishandeling voor (centrum)gemeenten en GHNT-regio's*. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Ministerie van Justitie en Veiligheid en Vereniging Nederlandse Gemeenten.

- Van der Kolk, B. (2022). *Traumasporen: Het herstel van lichaam, brein en geest na overweldigende ervaringen*. Mens!
- Van der Ploeg, J., Tierolf, B., Lünemann, M., & De Wildt, R. (2024). *Ontwikkelingen in meldingen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld*. Verwey-Jonker Instituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van <https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2024/10/223390-Ontwikkeling-Meldingen-Seksueel-geweld.pdf>
- Van Eijkern, L., Downes, R., & Veenstra, R. (2018). *Slachtofferschap van huiselijk geweld: Prevalentieonderzoek naar de omvang, aard, relaties en gevolgen van slachtoffer en plegerschap*. Wetenschappelijk Onderzoek en Datacentrum. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/2239/2668E_Hoofdrapport_Volledige_Tekst_tcm28-374939.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Van Gemert, M. (2019). *Praktijkboek praten met kinderen over kindermishandeling*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Van Gemert, M., & Worm, P. (2021) *Praatboek: Voor kinderen die te maken krijgen met veiligheidsafspraken*. Personalia.
- Van Harmelen, A. L. (2022). *Veerkracht bestaat niet*. Universiteit Leiden. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van <https://www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/sociale-wetenschappen/pedagogische-wetenschappen/oraties/oratie-van-harmelen-totaal.pdf>
- Van Loon-Dickers, A. L. C., Luijk, M. P. C. M., De Haan, A. D., & Steketee, M. J. (2024). (Preprint). *The mediating role of well-being at school in the association between family violence and psychosocial problems*. PsyArXiv. <https://doi.org/10.31219/osf.io/qb6pd>
- Van Rooijen, K., Berg, T., & Bartelink, C. (2018). *Wat werkt bij de aanpak van kindermishandeling?* Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van <https://www.nji.nl/uploads/2021-06/Wat-werkt-bij-de-aanpak-van-kindermishandeling.pdf>
- Vink, R., Van der Pal, S., Eekhout, I., Pannebakker, F., & Mulder, T. (2016). *Ik heb al veel meegemaakt. Ingrijpende gebeurtenissen (ACE) bij leerlingen in groep 7/8 van het reguliere basisonderwijs*. TNO.
- Vogtlander, L., & Van Arum, S. (2016). *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg. Een duurzame visie op ketenzorg bij kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel misbruik en de centrale rol hierbij van het triage-instrument Veilig Thuis*. GGD GHOR Nederland.
- Walker, J., Archer, J., & Davies, M. (2005). Effects of male rape on psychological functioning. *British Journal of Clinical Psychology*, 44(3), 445-451. <https://doi.org/10.1348/014466505X52750>
- World Health Organization. (2020). *Global status report on preventing violence against children 2020*. Geraadpleegd op 8 januari 2025, van www.who.int/global-status-report-on-violence-against-children-20

Eerdere uitgaven

Hogeschool Rotterdam Uitgeverij

Draaien aan circulair gedrag

Auteur Mirella Soyer

ISBN 9789083481265

Verschijningsdatum februari 2025

Aantal pagina's 148

Mensgericht onderwijs ontwerpen

Auteur Ivo Vrouwe

ISBN 9789083481210

Verschijningsdatum januari 2025

Aantal pagina's 108

De paradox van het verschil: het verschil dat niet Anders maakt

Auteur Bregje Termeer

ISBN 9789083481258

Verschijningsdatum januari 2025

Aantal pagina's 76

Point of care technologie: van innovatieve labtest tot digitale (zelf)zorg

Auteur Jacques Hens

ISBN 9789083481241

Verschijningsdatum december 2024

Aantal pagina's 168

Dementie, geestelijk gezondheid en gedrag

Auteur Sjacko Sobczak

ISBN 9789083481227

Verschijningsdatum november 2024

Aantal pagina's 104

Bias in grote taalmodellen voor AI-toepassingen in de gezondheidszorg

Auteur Thierry Desot

ISBN 9789083481234

Verschijningsdatum november 2024

Aantal pagina's 138

Samen werken aan een klimaatbestendig, waterrobuust en waterbewust Rotterdam

Auteur Ted Veldkamp
ISBN 9789083481203
Verschijningsdatum november 2024
Aantal pagina's 112

Lerend leiderschap in de lerende school

Auteur Annemarie Neeleman
ISBN 9789493012493
Verschijningsdatum mei 2024
Aantal pagina's 112

Voor ieder kind een stevig taalhuis

Auteur Martine van der Pluijm
ISBN 9789493012486
Verschijningsdatum februari 2024
Aantal pagina's 100

In stapjes radicaal digitaal circulair worden

Auteur Ton Kollenburg
ISBN 9789493012462
Verschijningsdatum november 2023
Aantal pagina's 112

Bouwen aan motiverende leeromgevingen

Auteur Petra Poelmans
ISBN 9789493012479
Verschijningsdatum november 2023
Aantal pagina's 92

Samen onderzoekend werken aan onderwijskwaliteit

Auteur Jeroen S. Rozendaal
ISBN 9789493012455
Verschijningsdatum november 2023
Aantal pagina's 124

Wanneer het thuis onveilig is

Kinderen hebben het recht om op te groeien in een veilige omgeving, een omgeving waarin liefde en aandacht centraal staan, zonder geweld. Meestal kunnen ouders hierin voorzien, maar helaas lukt dit niet altijd. In Nederland zijn naar schatting jaarlijks tussen de 90.000 en 127.000 kinderen slachtoffer van kindermishandeling. Dit kan gaan om lichamelijke mishandeling of verwaarlozing, om psychische mishandeling of verwaarlozing of om seksueel misbruik. Ook het getuige zijn van geweld tussen ouders valt hieronder. Wanneer kinderen zich thuis onveilig voelen, kan dit ernstige gevolgen hebben, tot ver in hun volwassen leven.

Maar hoe krijgt de hulpverlening zicht op gezinnen waarin de veiligheid niet gewaarborgd is? Hoe kunnen professionals geweld stoppen en aan duurzame veiligheid en herstel werken? En is het normaal dat een professional zich soms machteloos, onzeker of angstig voelt, en niet altijd weet wat te doen? Deze vragen staan centraal in het praktijkgerichte onderzoek van het lectoraat van Roos de Wildt. Zo draagt het lectoraat bij aan de ontwikkeling en verspreiding van kennis over het effectief beschermen van kinderen in gezinnen waar de veiligheid niet is gewaarborgd.

Roos de Wildt is lector Effectief beschermen van kinderen in onveilige gezinnen bij Kenniscentrum Talentontwikkeling van Hogeschool Rotterdam. Daarnaast is zij senior onderzoeker bij het Verwey-Jonker Instituut.